

47
R. G. O.
POLSKI KOMITET OPIEKUŃCZY
m. WARSZAWY

SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI
POLSKIEGO KOMITETU OPIEKUŃCZEGO R.G.O.
DZIAŁU DO SPRAW PRACY

—♦—

WYNIKI ANKIETY PRZEPROWADZONEJ
WŚRÓD POŻYCZKOBIORCÓW DZIAŁU
ZA OKRES 1. XII. 1939 – 31. III. 1941 r.

1942

435 KPiP

1100435

435/45

SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI
POLSKIEGO KOMITETU OPIEKUŃCZEGO R.G.O.
DZIAŁU DO SPRAW PRACY

WYNIKI ANKIETY PRZEPROWADZONEJ
WŚRÓD POŻYCZKOBIORCÓW DZIAŁU

.....
ZAKŁADY GRAFICZNE

DRUKPRASA

Warszawa, Nowy Świat 54

Telefon 6.15-56
.....

W ramach b. Stołecznego Komitetu Samopomocy Społecznej (S. K. S. S.) istniała Sekcja do Spraw Pracy. Obecnie, po przejęciu agend S. K. S. S. przez R. G. O. — Polski Komitet Opiekuńczy m. Warszawy, Sekcja działa nadal w ramach Polskiego Komitetu Opiekuńczego pod nazwą Działu do Spraw Pracy, prowadząc oprócz akcji kredytowej, stanowiącej przedmiot niniejszego opracowania, akcję Ogródków Działkowych oraz akcję pomocy prawnej i mieszkaniowej.

I. UWAGI WSTĘPNE.

Akcja pomocy kredytowej dla drobnych placówek pracy, której wyniki obrazuje niniejsze opracowanie, prowadzona była od początku na zasadach odpowiadających ściśle potrzebom okresu wojennego. Założeniem jej było stworzenie możliwości samodzielnego zarobkowania dla osób, które w wyniku wojny utraciły dawne źródła egzystencji, a więc przede wszystkim dla licznej rzeszy inteligentkiej, nie mającej możliwości pracy w dawnym zawodzie, dla tych, których warsztaty pracy zostały zniszczone podczas działań wojennych oraz dla wsiadalców z ziem przyłączonych do Rzeszy oraz zajętych przez Z. S. R. R. Potrzeba tego rodzaju pomocy była tym większa, że o jakiegokolwiek szerszej akcji społecznego pośrednictwa pracy i zatrudniania nie mogło być mowy, a równocześnie działalność pożyczkowa wszelkiego rodzaju instytucji kredytowych, wliczając w to kasy kredytu bezprocentowego uległa całkowitemu zahamowaniu.

Geneza akcji kredytowej Sekcji do Spraw Pracy rozstrzygnęła o jej charakterze. Była ona prowadzona pod naczelnym hasłem pomocy dla człowieka pracy, nie liczyła się natomiast ściśle z wymaganiami zdrowej polityki gospodarczej, która wymagałaby subwencjonowania wyłącznie placówek mocniejszych finansowo, rokujących osiągnięcie pełnej rentowności i przetrwanie dłuższego okresu czasu. Wbrew tym wymaganiom udzielano w licznych wypadkach pożyczek — zwłaszcza w pierwszym okresie działalności Sekcji — na zakładanie placówek zupełnie drobnych i słabych finansowo, uważając, że jeśli tylko

umożliwią one jednej rodzinie przetrwanie najkrytyczniejszego dla niej okresu, to zadanie Sekcji będzie już w znacznej mierze spełnione, choćby nawet dana placówka pracy uległa później załamaniu. Społeczny charakter pomocy kredytowej udzielanej przez Sekcję rozstrzygnął również o tym, że była ona przyznawana wyłącznie osobom, nie posiadającym dostatecznych środków utrzymania.

Gospodarczy punkt widzenia był natomiast brany pod uwagę w takim stopniu, w jakim było to konieczne dla utrzymania właściwego charakteru samej akcji. Wyraziło się to w badaniu realności projektowanych placówek pracy oraz przygotowania petentów do ich prowadzenia, w wymaganiu z reguły podjęcia pewnych kroków dla uruchomienia placówki przed udzieleniem pożyczki (lokal, zezwolenia i t. p.). Od samego początku przyjęto również zasadę zwrotnego charakteru udzielonej pomocy, choć z rozłożeniem spłat na dłuższe okresy czasu (9 — 12 miesięcy); miano przy tym na uwadze zarówno względy wychowawcze jak i finansowe.

Scharakteryzowana powyżej akcja pomocy kredytowej narażała od początku na ogromne trudności, związane przede wszystkim z ogólną sytuacją społeczno-gospodarczą. Zupełna płynność stosunków i chaos panujący w dziedzinie gospodarczej, nieoczekiwane skoki cen i ciągle ograniczenia w zdobywaniu surowców, coraz bardziej pogłębiający się proces ubożenia ludności, wreszcie liczne zarządzenia restrykcyjne władz, wprowadzające coraz dalej posuniętą reglamentację życia gospodarczego, wszystkie te czynniki, towarzyszące zwłaszcza pierwszej fazie działalności Sekcji, utrudniały w najwyższym stopniu zakładanie jakichkolwiek trwalszych placówek pracy, a w wielu wypadkach powodowały załamywanie się placówek już uruchomionych. Ze szczególną siłą ujawnił się w tym pierwszym okresie działalności Sekcji pęd do zarobkowania doraźnym handlem obnośnym i do zakładania dorywczych placówek pracy bez żadnych szans dłuższego przetrwania oraz wielka zmienność zamierzeń gospodarczych poszczególnych osób i ich nieuchwytność, związana z częstymi zmianami miejsca zamieszkania (wysiedleńcy). Do tych trudności natury ogólnej dodać należy zupełny brak stałych podstaw finansowych rozwijanej przez Sekcję akcji kredytowej, której rozmiary ustalane były z miesiąca na miesiąc, ulegając przy tym niekiedy nagłym redukcjom w związku z ogólną sytuacją finansową S. K. S. S., oraz — brak odpowied-

niego aparatu organizacyjnego do należytego badania napływających zgłoszeń i kontroli nad pożyczkobiorcami.

Z biegiem czasu (mniej więcej około połowy 1940 r.) opisany powyżej stan rzeczy zaczął ulegać pewnym zmianom. Uwydatniła się mianowicie pewna *sui generis* stabilizacja życia gospodarczego, związana ze skierowaniem się jego nurtu w nowe łożyska, wyznaczone daleko idącą reglamentacją, nie mogącą jednak zapewnić pełnego zaspokojenia potrzeb ludności. Na tle tej ogólnej sytuacji ugruntowały się także zamierzenia gospodarze poszczególnych osób, szukających nowych wojennych źródeł zarobkowania. W związku z tym z pola działalności Sekcji zaczęły znikać różnego rodzaju efemerydy gospodarze oraz placówki pracy, polegające na luźnym handlu, coraz liczniejsze natomiast były placówki o trwalszych podstawach rozwojowych, w znacznej części uruchomione już przed uzyskaniem pożyczki, a więc mające za sobą pierwszą próbę życia. Na ten kierunek ewolucji wpłynęła również rozbudowa aparatu organizacyjnego Sekcji w formie utworzenia t. zw. Referatów Pracy przy Komitetach Okręgowych S. K. S. S., co umożliwiło skrupulatniejsze badanie zgłoszeń o pożyczki oraz ściślejszą selekcję petentów. Równocześnie wzmocnienie podstaw finansowych samej akcji umożliwiło stopniowe rozszerzanie jej zakresu oraz podwyższanie wysokości poszczególnych pożyczek, czemu towarzyszyło wprowadzenie dodatkowych rygorów w formie dość liberalnie zresztą ujętych poręczeń, mających na celu m. in. mocniejsze podkreślenie kredytowego charakteru udzielanej pomocy. Cała ta ewolucja, prowadząca do akcji kredytowej Sekcji coraz więcej zdrowych elementów gospodarczych, nie stanowiła w niczym odchylenia od pierwotnych założeń tej akcji, które wyrażały się w podkreślaniu jej społecznego charakteru. Decydowało o tym zarówno udzielanie pożyczek wyłącznie osobom nie posiadającym dostatecznych źródeł utrzymania (wliczając w to ewentualny dochód z prowadzonej już placówki pracy), jak i fakt, że znaczną większość pożyczkobiorców Sekcji stanowili stale osobnicy, zarabkujący w nowym zawodzie niewykonywanym przed wojną, a więc reprezentującym grupę, która potrzebuje szczególnej pomocy i opieki. Maksimum dochodów, nie stanowiących przeszkody w udzielaniu pożyczki, ustalane było przez Sekcję periodycznie w miarę zmieniających się kosztów utrzymania, przy czym normy te stosowane były

elastycznie przy uwzględnieniu stosunków rodzinnych i indywidualnych cech sytuacji każdego poszczególnego petenta.

Placówki pracy, korzystające z pomocy kredytowej Sekcji, można podzielić na trzy zasadnicze grupy: spółdzielnie, spółki i t. zw. placówki indywidualne. W początkowej fazie działalności Sekcji gros funduszków rozdzielane było między dwa pierwsze rodzaje tych placówek, które na tle panującej wówczas sytuacji budziły niejako większe zaufanie Sekcji, jako placówki większe, lepiej zorganizowane i zapewniające zatrudnienie liczniejszej grupie osób, a równocześnie łatwiejsze do skontrolowania. Z biegiem czasu ten stan rzeczy zaczął jednak ulegać zasadniczej zmianie, na co wpłynęły zarówno ograniczenia w zakładaniu nowych spółdzielni, jak i złe doświadczenia Sekcji ze znaczną częścią spółek, jak wreszcie przełamywanie pierwotnej ostrożności Sekcji w stosunku do indywidualnych pożyczkobiorców, zwłaszcza w miarę udoskonalania aparatu wywiadowczego. Ewolucja ta odpowiada w pełni zasadniczym dążeniom Sekcji, która widzi właściwe swe zadanie w pomocy dla drobnych indywidualnych placówek pracy, starając się w miarę możliwości skierować inne większe placówki do odpowiednich instytucji kredytowych (Bank „Społem”, K. K. O., Bank Zw. Sp. Zarobk. i t. p.).

Ilustrację wspomnianej wyżej ewolucji na tle ogólnego zobrażenia rozmiarów akcji kredytowej Sekcji stanowi poniższa tabelka:

Tabl. 1. Rozmiary akcji kredytowej Sekcji z uwzględnieniem udziału placówek indywidualnych.

Okres	Udzielono pożyczek ogółem	Na sumę zł.	W tym dla placówek indywidualnych:		Suma pożyczek dla plac. indyw. w odsetku ogół. sumy pożyczek
			liczba pożyczek	na sumę zł.	
XII. 1939	23	26 215.—	11	840.—	3,2%
I kw. 1940	157	74.075.—	119	20.475.—	27,5%
II kw. 1940	156	64 428.—	133	32.428.—	50,3%
III kw. 1940	259	126.075.—	224	61.375.—	48,7%
IV kw. 1940	395	170 000.—	375	118.600.—	69,8%
I kw. 1941	393	194.800.—	381	160.800.—	82,5%
Ogółem	1383	655.593.—	1.243	394 518.—	60,2%

Z tabelki tej widoczny jest zarówno stały wzrost udziału placówek indywidualnych w ogólnej kwocie rozprowadzanych kredytów, jak i zwiększanie się rozmiarów całej akcji kredytowej zwłaszcza od III kwartału 1940 r. W związku z tym ponad 40 proc. ogólnej sumy pożyczek udzielonych placówkom indywidualnym przypada na pożyczki udzielone w I kwartale 1941 r.

Wysokość poszczególnych pożyczek, udzielanych przez Sekcję, ulegała z biegiem czasu wzrostowi w miarę rosnących kosztów utrzymania. Najlepiej da się to zilustrować w stosunku do placówek indywidualnych, które w pierwszej fazie działalności Sekcji otrzymywały pożyczki w wysokości do 100 — 150 zł., podczas, gdy w I kwartale 1941 r. maksymalny wymiar pożyczek dla tych placówek wyniósł już 600 zł. **Przeciętna wysokość pożyczek dla indywidualnych placówek pracy** wynosiła w poszczególnych miesiącach:

XII. 1939	— 76 zł.	VI. 1940	— 272 zł.	XII. 1940	— 348 zł.
I. 1940	— 124 „	VII „	— 275 „	I. 1941	— 391 „
II. „	— 186 „	VIII. „	— 301 „	II. „	— 432 „
III. „	— 187 „	IX. „	— 260 „	III. „	— 448 „
IV. „	— 235 „	X. „	— 278 „		
V. „	— 227 „	XI. „	— 317 „		

W miarę rozwoju scharakteryzowanej powyżej akcji kredytowej odczuwała Sekcja coraz bardziej potrzebę stworzenia aparatu kontrolnego, który umożliwiłby wejrzenie w sposób użytkowania rozprowadzonych funduszy oraz zdobycie bliższych informacji o losach poszczególnych placówek pracy, o skuteczności udzielonej im pomocy oraz o ich potrzebach i możliwościach rozwojowych. Kontrola tego rodzaju połączona z opieką instrukcyjną, stosowana była od początku tylko wobec spółdzielni a także większych spółek (z reguły tych, które otrzymały pożyczki ponad 1000 zł.), przy czym sprawował ją z ramienia Sekcji Związek Spółdzielni Pracy i Wytwórczych w Polsce. O wprowadzeniu z miejsca tej kontroli zdecydowała wysokość kwot zaangażowanych w pożyczkach dla tych placówek, które zresztą ze względu na swą nieznaczną liczebność nie nastroczały pod tym względem zbyt wielkich trudności. Placówki indywidualne nie były natomiast objęte akcją kontrolno-instrukcyjną, na skutek czego o losach tych placówek można było wnioskować jedynie na podstawie polepszających się zresztą stale — wyników spłacalności pożyczek.

W celu wypełnienia tej luki i zapoczątkowania kontroli wyników akcji kredytowej także i na tym odcinku, zorganizowana została przez Sekcję ankieta pośród pożyczkobiorców, nie objętych kontrolą i opieką instrukcyjną Związku Spółdzielni Pracy. Materiał zebrany przy pomocy tej ankiety stanowi przedmiot niniejszego opracowania.

II. ZASIĘG I CHARAKTERYSTYKA ANKIETY.

Wspomniana wyżej ankieta objęła wszystkich pożyczkobiorców indywidualnych oraz mniejsze spółki, t. j. według przyjętego w Sekcji podziału — takie, które otrzymały pożyczki do 1.000 zł. Były to wyłącznie spółki ciche, składające się na ogół z dwóch — wyjątkowo tylko z większej liczby osób — przy czym znaczna ich część łączyła się niejako pod auspicjami, czy nawet pośrednim naciskiem Sekcji, która stawiała zawiązanie spółki za warunek udzielenia większej pożyczki, bądź też przyjęście w ogóle z pomocą kredytową, jeśli obsłużenie danej placówki np. straganu przez jedną osobę, nie mającą dostatecznej pomocy ze strony rodziny, wydawało się niemożliwe. Od spółek t. zw. większych, t. j. korzystających z kredytu ponad 1000 zł. różniły się one mniejszym wkładem kapitału i mniejszą liczbą wspólników ewentualnie zatrudnionych, natomiast forma prawna, polegająca na zawiązywaniu tu i tam t. zw. cichej spółki była na ogół jednakowa. Tylko parę większych spółek, korzystających z pomocy kredytowej Sekcji, przybrało formę prawną spółek handlowych (spółka z ogr. odp., spółka jawna).

Ogólna liczba pożyczek udzielonych przez Sekcję mniejszym spółkom wynosiła w okresie od 1.XII.1939 r. do 31.III.1941 r. — 36, co łącznie z 1243 pożyczkami dla indywidualnych placówek — stanowiło 1279 pożyczek, wchodzących w zakres ankiety. Liczba ta, po przeliczeniu na placówki pracy, zredukowała się jednak do 1250, na co wpłynęło zarówno udzielenie pewnej liczby ponownych pożyczek tym samym petentom, jak i wykrycie także pośród indywidualnych pożyczkobiorców pewnej liczby spółek, zawiązanych przez nich między sobą bez formalizowania tego aktu w chwili zaciągania pożyczki. Wszystkie te spółki nastęrczały szczególne trudności przy przeprowadzeniu ankiety, która nastawiona była przede wszystkim na typ placówek indywidualnych, na skutek czego nie wszystkie odrębne cechy placówek

prowadzonych w spółce udało się w niej uchwycić. Wyodrębnienie tych ostatnich placówek w osobnych zestawieniach wydawało się także niecelowe, ze względu na ich stosunkowo nieznaczną liczebność i szczególnie duże luki w uzyskanych informacjach. W związku z tym w części szczegółowej opracowania wyłączono spółki całkowicie z zestawień liczbowych, uwzględniając je tylko — łącznie z placówkami indywidualnymi — w ogólnych zestawieniach, obrazujących losy placówek.

Ankieta przeprowadzona została na podstawie kwestionariusza według ogólnie ujętej instrukcji, której wzory załączone są do niniejszego opracowania. Zaznaczyć przy tym należy, że kwestjonariusz pomyślany był jedynie jako szemat ułatwiający pracę lustratorom i orientacyjne zestawienie najważniejszych kwestii, wymagających zbadania. Obowiązkiem lustratorów było zebranie w każdym wypadku maksimum informacji, charakteryzujących daną placówkę, choćby nie mieściły się one w szematcie kwestionariusza.

Przeprowadzeniem ankiety zajęło się czterech lustratorów, przy czym praca ich trwała od końca lutego do połowy lipca 1941 r. Ten pozornie długi okres zbierania danych tłumaczy się szczególnymi trudnościami, z jakimi było ono związane. Największą z nich były bardzo częste zmiany adresu, które zmuszały lustratorów do żmudnego odszukiwania poszczególnych pożyczkobiorców — przeważnie przez Biuro Ewidencji Ludności. Można powiedzieć bez przesady, że co najmniej połowa badanych pożyczkobiorców zmieniła adres w czasie po uzyskaniu pożyczki — i to niekiedy kilkakrotnie. Drugą poważną przeszkodą w przeprowadzaniu ankiety była trudność zastania pożyczkobiorców w domu, związana z różnorodnością wykonywanej przez nich pracy, wymagającej często — jak np. handel — pozostawiania całego dnia poza domem. W tych wypadkach nie pomagały często żadne próby umówienia się na rozmowę, ani wezwania do lokalu Komitetu. Liczba wizyt lustratora dla załatwienia jednej sprawy dochodziła w związku z tym nieraz do kilkunastu, a przeważnie wynosiła 5 — 6. Do tych wszystkich trudności dodać należy rozrzucenie pożyczkobiorców po całym mieście i najdalszych jego krańcach, jak Targówek, Rakowiec, Bielany, Służewiec — co przy złych połączeniach tramwajowych, ograniczeniach komunikacyjnych, związanych z istnieniem dzielnicy żydowskiej

i t. p. — pochłaniało szczególnie dużo czasu i musiało wpłynąć także na przedłużenie okresu zbierania danych.

Opisane powyżej trudności — zwłaszcza zmiany miejsca zamieszkania i wyjazdy z Warszawy — uniemożliwiły również dotarcie do pewnej liczby pożyczkobiorców. Wypadków takich było ogółem 161. Dane szczegółowe udało się zatem zebrać o 1089 placówkach na ogólną liczbę 1250, objętych zasięgiem ankiety, co stanowi około 87%, a więc odsetek pozwalający uznać wyniki ankiety za pełnowartościowe. Liczba 1089 placówek zbadanych stanowi podstawę do podanych niżej ogólnych obliczeń procentowych, charakteryzujących losy placówek (Tabl. 3). W zestawieniach szczegółowych, dotyczących poszczególnych grup placówek oraz charakterystyki pożyczkobiorców wyłączono jeszcze z tej liczby 72 spółki, tak że masę badaną stanowi tam 1017 placówek indywidualnych.

Przeprowadzenie ankiety polegało na dokonywaniu wywiadu z samym pożyczkobiorcą z reguły w jego mieszkaniu oraz na dodatkowym lustrowaniu prowadzonej przez niego placówki, o ile mieściła się ona w innym lokalu lub pomieszczeniu (np. sklep, stragan). Metoda ta pozwoliła na uniezależnienie się w pewnej mierze od wypowiedzi samego pożyczkobiorcy i na zdobycie informacji, opartych na bezpośrednich obserwacjach lustratora. Pomimo to należy liczyć się z tym, że uzyskane informacje mają w znacznej części charakter subiektywny i nie zawsze mogły być sprawdzone w toku przeprowadzania jednorazowej lustracji. Dotyczy to w szczególności takich kwestii, jak obrót i dochód osiągany z placówki pracy, wysokość własnych funduszy włożonych w placówkę i t. p., które nawet w normalnych warunkach były szczególnie trudne do prześwietlenia, a w obecnej sytuacji wymykają się niemal zupełnie z pod wszelkiego badania. Okoliczność tę należy mieć na uwadze przy analizie wyników ankiety.

Stosunek pożyczkobiorców do sprawy ankiety był na ogół przychylny i pełen zaufania. Często witali oni lustratorów z radością, widząc w ich wizycie przejaw zainteresowania ich pracą ze strony Komitetu, bądź też traktując ich jak życzliwych doradców, którym można zaufać. Tylko w paru wypadkach zdarzyło się, że pożyczkobiorcy odmówili podania jakichkolwiek danych, okazując zupełny brak zrozumienia dla celów ankiety.

III. ANALIZA WYNIKÓW ANKIETY.

Omówienie wyników ankiety rozpoczniemy od charakterystyki pożyczkobiorców pod względem miejsca zamieszkania przed wojną, płci i wieku, zawodu przedwojennego i wykształcenia oraz zamierzeń gospodarczych i przygotowania fachowego. W dalszym ciągu zobrazowane zostaną ogólnie losy placówek pracy, objętych ankietą, z uwzględnieniem zmian, jakie zachodziły tutaj z biegiem czasu oraz zależności tych losów od przygotowania fachowego pożyczkobiorców i rodzaju podejmowanej przez nich działalności gospodarczej. Na zakończenie omówione zostaną bliżej w trzech osobnych rozdziałach: placówki istniejące t. j. takie, które przetrwały do chwili przeprowadzenia lustracji, placówki nieczynne chwilowo i zlikwidowane oraz placówki nieuruchomione t. j. takie, których założenie pozostało tylko w sferze zamierzeń poszczególnych pożyczkobiorców. W tym ostatnim wypadku interesować nas będzie przede wszystkim przyczyna nieuruchomienia tych placówek oraz sposób zużytkowania udzielonych pożyczek.

1. Charakterystyka pożyczkobiorców.

Podział pożyczkobiorców Sekcji pod względem ich miejsca zamieszkania przed wojną przedstawia się w liczbach procentowych jak następuje:

Warszawa	65,7
Teren G. G. poza Warszawą	2,0
Tereny włączone do Rzeszy	19,4
Tereny zajęte przez Z. S. R. R.	12,0
Ogółem	100,0

Jak wynika z tych liczb wysiedleńcy i uchodźcy z poza terenu G. G. stanowią łącznie 31,4%, t. j. prawie jedną trzecią ogółu pożyczkobiorców. Udział procentowy tych grup zmieniał się jednak dość znacznie w różnych okresach działalności Sekcji. W pierwszej fazie wysiedleńcy i uchodźcy stanowili blisko połowę ogółu pożyczkobiorców, w późniejszym okresie udział ich zaczął wydatnie maleć, na skutek zmniejszenia się napływu nowych wysiedleńców na teren Warszawy, a także wobec pewnych

restrykcji stosowanych do nich świadomie przez Sekcję, w związku ze złymi doświadczeniami zebranymi na podstawie udzielonych im w pierwszej fazie pożyczek. Wysiedleńcy i uchodźcy okazali się bowiem elementem szczególnie niestabilizowanym w swych zamierzeniach gospodarczych oraz nieuchwytnym w związku z częstymi zmianami miejsca zamieszkania, na skutek czego celowość udzielania im pożyczek na zakładanie placówek pracy stała w wielu wypadkach pod znakiem zapytania, a spłacalność tych pożyczek była znacznie gorsza od przeciętnej. Z drugiej strony należało mieć na uwadze obiektywne trudności z jakimi musieli spotykać się wysiedleńcy w tworzeniu placówek pracy na zupełnie obcym dla nich terenie. Oba te czynniki zmuszały do wielkiej ostrożności w udzielaniu im pożyczek na cele produkcyjne, aby pożyczki te mogły osiągnąć zamierzony cel i nie stanowiły ukrytej formy zapomogi. W późniejszym okresie działalności Sekcja zdołała zorganizować odpowiedni aparat selekcyjny w stosunku do tej grupy pożyczkobiorców, co wpłynęło na znaczną poprawę wyników akcji kredytowej na tym odcinku. Nie mniej jednak duża liczba wysiedleńców i uchodźców pośród pożyczkobiorców Sekcji i to pochodząca w bardzo znacznej części z pierwszego okresu działalności, gdy brak było odpowiedniego aparatu wywiadowczego, stanowi czynnik obciążający poważnie ogólne wyniki akcji kredytowej, co należy mieć na uwadze przy analizie losów placówek.

Struktura pożyczkobiorców Sekcji według płci i wieku kształtuje się następująco:

mężczyźni	59,7	wiek do 24 lat	3,7
kobiety	40,3	„ 25 – 34 „	22,2
Ogółem	100,0	„ 35 – 49 „	50,4
		wiek powyżej 50 lat	23,5
		brak danych	0,2
		Ogółem	100,0

W danych powyższych uderza stosunkowo wysoki udział kobiet, wyrażający się odsetkiem wyższym niż w normalnym przedwojennym układzie czynnych zawodowo. Odbija się w tym ogólne zjawisko społeczne uaktywnienia zawodowego kobiet w wyniku wojny. Charakterystyczny jest również skład pożyczkobiorców według wieku, który wskazuje na szczególnie wysoki udział osób liczących od 35 do 50 lat, a więc będących

w sile wieku, z reguły żywicieli rodzin. Wniosek ten znajdzie potwierdzenie w dalszej części niniejszego opracowania przy omawianiu stosunków rodzinnych pożyczkobiorców, prowadzących placówki pracy.

Poniższe liczby charakteryzują strukturę pożyczkobiorców według zawodu przedwojennego i wykształcenia:

rzemieślnicy	11,3	analfabeci	0,4
kupcy	8,8	wykszt. domowe	2,8
inni samodzielni	8,3	„ powszechnie	16,3
wolne zawody	7,5	„ zawodowe	14,8
pracownicy umysł.	38,5	„ średnie	47,8
„ fiz.	10,4*)	„ wyższe	17,7
bierni zawodowo	15,2**)	brak danych	0,2
Ogółem	100,0	Ogółem	100,0

Na tle powyższych liczb uwydatnia się zdecydowana przewaga inteligencji pośród pożyczkobiorców Sekcji. Odsetek inteligencji wynosi — jeśli przyjąć za podstawę wykształcenie — 65,5% (przy zaliczeniu do tej grupy osób z wykształceniem średnim i wyższym), jeśli natomiast oprzeć się na zestawieniu zawodowym wynosi on 68,5%, tyle bowiem stanowią łącznie pożyczkobiorcy pochodzący z pośród samodzielnych wolnych zawodów i pracowników umysłowych łącznie z biernymi zawodowo. Zjawisko to jest zupełnie zrozumiałe, grupy inteligenckie bowiem zostały postawione przez wojnę bodaj w najtrudniejszych warunkach, na skutek w znacznej części niemożności pracy w dawnym zawodzie. Nic też dziwnego, że zgłaszały się one szczególnie licznie o pomoc, która umożliwiłaby im stworzenie sobie nowych źródeł zarobkowania. Grupa robotnicza szukała środków do życia przede wszystkim na drodze zdobycia pracy o charakterze najemnym, co było dla tej grupy zwłaszcza w pierwszym okresie znacznie łatwiejsze niż dla inteligencji. Na

*) w tym robotnicy wykwalif. — 7,0

niewykwalif. — 2,5

niżsi funkcyj. państw. — 0,9

***) w tym członkowie rodziny na utrzymaniu samodzielnych — 7,2
 pracowników umysłowych — 7,0
 pracowników fizycznych — 1,0

drogę usamodzielnienia gospodarczego wchodzili przede wszystkim robotnicy wykwalifikowani, wyzyskując przy tym posiadane umiejętności fachowe. Potwierdza tę tezę ujawniony przez ankietę fakt, że znaczną większość pracowników fizycznych pośród pożyczkobiorców Sekcji stanowią robotnicy wykwalifikowani.

Pewne zainteresowanie może budzić korelacja zawodu przedwojennego pożyczkobiorców z ich przedwojennym miejscem zamieszkania. Nie chcąc obciążać niniejszego opracowania nazbyt licznymi zestawieniami można tylko ogólnie podać, że pośród wysiedleńców z zachodu szczególnie licznie występują kupcy, inni samodzielni i wolne zawody (łącznie grupy te stanowią 34,5%, gdy w ogólnej masie tylko 24,6%), udział pracowników umysłowych utrzymuje się natomiast w tej grupie na poziomie przeciętnego; pośród uchodźców ze wschodu przeważają natomiast zdecydowanie pracownicy umysłowi i inni samodzielni (poza kupcami i rzemieślnikami), stanowiąc łącznie 71,3% tej grupy pożyczkobiorców, gdy w ogólnej masie tylko 46,0%. Pośród pożyczkobiorców z terenu Warszawy uderza natomiast znacznie wyższy od przeciętnego udział rzemieślników i pracowników fizycznych; obie te grupy są pośród wysiedleńców i uchodźców bardzo nieliczne.

Do charakterystyki pożyczkobiorców należy również sprawa ujawnionych przez nich zamierzeń gospodarczych w kierunku zakładania placówek pracy. W celu zilustrowania tego zagadnienia konieczne jest zgrupowanie zamierzonych placówek według 4 działów, jakie stanowią, rzemiosło, handel, wolne zawody i inne placówki. Do tej ostatniej grupy zaliczono różne rodzaje zarobkowania, nie dające się podciągnąć ani pod pojęcie handlu, ani pod pojęcie rzemiosła, jak np. hodowla kóz i królików, hodowla pieczarek, a także złożenie kaucji lub kupno maszyny do pisania w celu uzyskania posady i t. p. Stosunek procentowy tych czterech działów placówek pracy na tle **zamierzeń gospodarczych pożyczkobiorców**, wyrażonych przy zaciągnięciu pożyczki przedstawia się następująco:

handel	54,2
rzemiosło	29,0
wolne zawody	4,6
inne	12,2
Ogółem	100,0

Bliższa analiza powyższych liczb wykazuje, że pośród 29% zamierzonych placówek rzemieślniczych rzemiosło odzieżowe (przede wszystkim krawiectwo i szewstwo) stanowi 12,4%, odsetek zaś 54,2% zamierzonych placówek handlowych zawiera w sobie 15,3% sklepów, 19,9% straganów i 19,0% placówek, polegających na prowadzeniu luźnego handlu. Ten ostatni rodzaj placówek stanowił źródło szczególnych trudności dla Sekcji, która zdawała sobie sprawę z wątpliwej celowości popierania tego rodzaju zamierzeń, zwłaszcza wobec specjalnie łatwego ukrywania się pod tą formą doraźnej pomocy „na przeżycie”. Nie mniej jednak Sekcja nie mogła — zwłaszcza w pierwszej fazie działalności — uniknąć udzielania pożyczek na ten cel, wobec tego, że dla wielu osób, był to jedyny dostępny rodzaj zarobkowania. Z biegiem czasu natomiast Sekcja wprowadzała coraz dalej idące restrykcje w stosunku do pożyczek na luźny handel, ograniczając je tylko do wypadków dających pełną gwarancję realności i rentowności zgłaszanych zamierzeń. I tak już w I kwartale 1941 r. liczba pożyczek udzielonych indywidualnym pożyczkobiorcom na luźny handel wyniosła tylko 3 na ogólną liczbę 225, co stanowi 1,3%.

Szczególnie interesujące wydaje się zestawienie zamierzeń gospodarczych pożyczkobiorców z ich zawodem przedwojennym, które dać może odpowiedź na pytanie, jaki element stanowili pożyczkobiorcy, chwytający się różnych form samodzielnej pracy zarobkowej. Odpowiednie dane liczbowe zawiera tabl. 2.

Tabl. 2. Rodzaj zamierzonych placówek pracy a zawód przedwojenny pożyczkobiorców.

Zawód przedwojenny	Ogółem	Rzemios- ło	Handel	Wolne zawody	Inne
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
rzemieślnicy	11,3	2,6	1,5	—	8,9
kupcy	8,8	4,1	13,4	—	2,4
inni samodzielni	8,3	9,8	6,0	14,9	12,9
wolne zawody	7,5	3,4	3,6	78,7	7,3
prac. umysłowi	38,5	25,1	47,2	6,4	44,3
„ fizyczni	10,4	11,9	10,9	—	8,9
bierni zawod.	15,2	13,1	17,4	—	15,3

Tablica ta ujawnia w całej pełni przesunięcia zawodowe, związane z okresem wojennym. I tak w grupie osób, zamierzających prowadzenie placówek rzemieślniczych, tylko niespełna 45% stanowią rzemieślnicy z fachu i pracownicy fizyczni, co do których można przypuszczać, że są to przeważnie robotnicy wykwalifikowani, którzy wykonywali już przed wojną prace podobnego rodzaju. Pozostała większość tych nowokreowanych rzemieślników pochodzi natomiast z pośród innych grup społecznych, które z zawodowym wykonywaniem rzemiosła nie miały przed wojną nic wspólnego; szczególnie liczny udział mają tutaj pracownicy umysłowi i bierni zawodowo. Jeszcze jaszkrawiej występuje ta sama tendencja w grupie handlowej, gdzie pracownicy umysłowi stanowią blisko połowę ogółu pożyczkobiorców, dalsze 2/3 przypada na inne grupy społeczne, nie zajmujące się również handlem przed wojną, wśród których szczególnie duży udział mają bierni zawodowo — i tylko kilkanaście procent ogółu pożyczkobiorców przypada na kupców z zawodu. W grupie wolnych zawodów przesunięcia są z natury rzeczy znacznie mniejsze, ze względu na wymagane w tej grupie wysokie kwalifikacje i cenzus wykształcenia. Nowymi ludźmi w tych zawodach są wyłącznie osoby, które, posiadając już przed wojną pełne kwalifikacje, nie wyzyskiwały ich w celach zarobkowych lub też były zatrudnione jako pracownicy prywatni czy państwowi (sędziowie). Natomiast w dziale „innych placówek” widoczne są podobne przesunięcia zawodowe jak w grupie handlowej.

Dla uzupełnienia obrazu, zarysowującego się na tle powyższej analizy, należy przytoczyć dane, charakteryzujące **przygotowanie fachowe pożyczkobiorców** do prowadzenia zamierzonych placówek. Jak wykazała ankieta odsetek pożyczkobiorców, posiadających to przygotowanie wynosił:

w handlu	31,2
w rzemiośle	78,6
w woln. zawod.	100,0
w grupie innych placówek	52,4

Dla oceny powyższych liczb ważna jest okoliczność, że fakt posiadania przygotowania zawodowego oceniany był w ramach ankiety dość liberalnie, i tak uznawano je już w wypadku zdo-

bycia pewnej sumy teoretycznych wiadomości na drodze ukończenia np. szkoły handlowej, bądź też w wypadku zajmowania się kiedykolwiek poprzednio pracą podobnego typu nawet bez nabycia pełnych kwalifikacji zawodowych. Ten ostatni wypadek miał miejsce np. w stosunku do kobiet przed wojną biernych zawodowo, posiadających jednak pewne umiejętności w dziedzinie krawiecczyzny, bądź cukiernictwa, w stosunku do osób „znających się” praktycznie na elektrotechnice i t. p. Znacznie rzadsze były wypadki nabycia pełnych kwalifikacji zawodowych w drodze przeszkolenia (np. w szewstwie, czapnictwie) przez osoby nie posiadające ich przed wojną oraz zaktualizowania kwalifikacji posiadanych już uprzednio, nie wyzyskiwanych jednak w celach zarobkowych (np. szewc, będący ostatnio przez kilkanaście lat podoficerem w wojsku). Mając na uwadze wskazane wyżej kryteria oceny przygotowania zawodowego, stwierdzić należy, że odsetek osób posiadających to przygotowanie był niezwykle mały, zwłaszcza w grupie handlowej. Wyjątek pod tym względem stanowiła tylko — ze zrozumiałych względów — grupa wolnych zawodów.

Ostatnią kwestją, na którą należy zwrócić uwagę w ramach charakterystyki pożyczkobiorców Sekcji, jest szczupłość posiadanych przez nich własnych środków finansowych na cele prowadzenia placówek. Bliższe dane, ilustrujące tę sprawę zostaną przytoczone niżej w rozdz. 3 i 4, już teraz jednak można ogólnie stwierdzić, że około $\frac{2}{5}$ pożyczkobiorców prowadzących czynne placówki pracy i zgórá $\frac{2}{3}$ pożyczkobiorców, których placówki uległy przejściowej lub całkowitej likwidacji nie rozporządzało żadnymi funduszami własnymi poza zaciągniętą z Sekcji pożyczką.

Reasumując rozważania zawarte w niniejszym rozdziale, stwierdzić należy, że dają one w znacznym stopniu klucz do właściwej oceny wyników akcji kredytowej Sekcji. Uwidoczniony na tle tych rozważań obraz pożyczkobiorców Sekcji, jako osób stanowiących w przeważnej części t. zw. nowych ludzi w nowym zawodzie, pozbawionych w większości wypadków przygotowania zawodowego i własnych środków pieniężnych, a ponadto pochodzących w znacznej części z innego terenu — jest, obok wskazanych już trudności obiektywnych zakładania i prowadzenia placówek pracy w okresie wojennym, ważnym czynnikiem wyznaczającym granice i możliwości omawianej przez nas akcji kredytowej.

2. Losy placówek pracy.

Przechodząc od zamierzeń gospodarczych pożyczkobiorców do wyników ich realizacji w formie placówek pracy, należy wyróżnić cztery grupy pożyczkobiorców zależnie od stopnia osiągniętego przez nich powodzenia. Grupy te reprezentują kolejno: 1) placówki uruchomione przez pożyczkobiorców i czynne w chwili przeprowadzenia ankiety, 2) placówki nieczynne chwilowo z powodu przejściowych trudności, 3) placówki zlikwidowane ostatecznie po pewnym okresie istnienia oraz 4) placówki, do których uruchomienia wogóle nie doszło. Dodatkowym czynnikiem mającym duże znaczenie przy ocenie wyników prowadzenia placówek pracy, jest okoliczność czy placówki te istniały już w chwili udzielania pożyczki choćby tylko w formie wstępnego zapoczątkowania ich działalności, czy też założenie ich było jedynie planowane. Stosunek liczbowy tych wszystkich wspomnianych wyżej grup z uwzględnieniem zmian zachodzących w różnych okresach działalności Sekcji zilustrowany jest w tabl. 3.

Tabl. 3. Losy placówek pracy, objętych ankietą, które korzystały z pomocy kredytowej Sekcji.

Losy placówek	Ogółem	XII, 1939 i I kw. 1940	2 kw. 1940	3 kw. 1940	4 kw. 1940	1 kw. 1941	Podział ogólny sum udzielon. pożyczek
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym placówki istniejące w chwili udzielania pożyczki	30,4	4,7	12,8	21,1	36,2	42,4	32,2
placówki czyn.	50,9	18,8	36,2	35,5	57,6	66,7	56,8
„ niecz. chw.	6,2	1,2	10,6	7,4	5,9	5,8	5,4
„ zlikwidow.	19,4	45,9	19,2	30,7	13,9	10,5	16,8
„ nieuruch.	23,5	34,1	36,0	26,4	22,6	17,0	21,0

Z tab. powyższej wynika, że około $\frac{1}{2}$ placówek, na których założenie względnie prowadzenie udzielone zostały pożyczki, mogła wykazać się w chwili dokonywania ankiety pełną aktywnością, około $\frac{1}{4}$ placówek uległa chwilowemu zawieszeniu lub likwi-

dacji po pewnym okresie aktywności i wreszcie w niespełna $\frac{1}{4}$ wypadków pożyczka nie dała zupełnie zamierzonego efektu, nie doprowadzając do uruchomienia placówki pracy. Podział według sum udzielonych pożyczek daje nieco korzystniejszy obraz, tak, że pożyczki przypadające na placówki nieuruchomione stanowią niewiele ponad $\frac{1}{5}$ ich ogólnej kwoty.

Oceniając powyższy wynik należy mieć na uwadze wszystkie to, co powiedziano wyżej o trudnościach zakładania placówek pracy w okresie wojennym, o specjalnych cechach pożyczkobiorców Sekcji oraz o brakach organizacyjnych aparatu wywiadowczego Sekcji w pierwszym okresie jej istnienia. Należy również pamiętać, że dążeniem Sekcji było przede wszystkim przyjsię z produkcyjną pomocą rodzinom, nie mającym środków do życia, a nie budowanie mocnych i trwałych jednostek gospodarczych. Stąd też wypada uznać, że pożyczki, które doprowadziły do uruchomienia placówek pracy na okres przejściowy choćby później zawieszonych lub zlikwidowanych, spełniły również w znacznej mierze swój cel. Jako całkowicie stracone zakwalifikować należy jedynie 23,5% pożyczek, przypadające na placówki, do których uruchomienia wogóle nie doszło. W liczbie tej znajduje się bez wątpienia sporo wypadków złej woli ze strony pożyczkobiorców, którzy wyzyskali świadomie — zwłaszcza w pierwszym okresie — braki aparatu organizacyjnego Sekcji. Główny nacisk położyć jednak należy na ogromne trudności, z jakimi borykać się musiała zwłaszcza kategoria osób, należąca do pożyczkobiorców Sekcji, przy zakładaniu nowych placówek pracy przy panującej sytuacji gospodarczej. Trudności te wymagały niejednokrotnie niezwykłego hartu, wytrwałości i poświęcenia dla pokonania nasuwających się przeszkód i zrealizowania powziętych zamierzeń. Wymowną ilustracją tych trudności jest przykład jednej z pożyczkobiorczyń Sekcji, która po nieudanej próbie prowadzenia jadłodajni, zajmowała się kolejno: handlem na straganie, który musiała jednak zlikwidować wobec zamknięcia targowiska przez władze oraz wyrobem swetrów z wełny, zamierza jednak powrócić do zrealizowania pierwotnej koncepcji uruchomienia jadłodajni wobec znalezienia współniczki z kapitałem, skoro tylko uzyska przydział lokalu pożydowskiego.

Scharakteryzowany powyżej realny efekt akcji kredytowej Sekcji w okresie 1.XII.1939 — 31.III.1941 należy oceniać tym pozytywniej, że jest on silnie obciążony gorszymi wynikami ak-

cji z początkowego jej okresu i z biegiem czasu ulegał wyraźnej poprawie. Jak widać z tabl. 3-ej, z pośród pożyczek udzielonych w I kwartale 1941 r. już $\frac{2}{3}$ reprezentuje placówki czynne i tylko ok. $\frac{1}{6}$ przypada na placówki nieuruchomione. Na poprawę wyników akcji kredytowej z biegiem czasu wpłynął również wzrastający udział pożyczek na placówki, które już w chwili udzielania pożyczki mogły wykazać się zapoczątkowaniem działalności i dłuższym lub krótszym okresem istnienia. Wzrost odsetka pożyczek tego typu widoczny jest wyraźnie z tabl. 3, a wpływ ich na poprawę ogólnego wyniku akcji kredytowej wynika jasno choćby stąd, że w ogólnym odsetku 50,9% placówek czynnych — 23,9%, t. j. blisko połowę stanowią placówki, które istniały już w chwili otrzymywania pożyczki (w ogólnej masie stanowią one mniej niż $\frac{1}{3}$).

Dane zawarte w tablicy 3 i oparte na nich rozważania dotyczyły pożyczkobiorców, objętych ankietą, t. j. reprezentujących t. zw. placówki indywidualne i mniejsze spółki. Z uwagi jednak na szczególne znaczenie tej części naszych rozważań wydaje się celowe rozszerzenie ich na całokształt działalności Sekcji przez uwzględnienie także większych spółek i spółdzielni. Rozszerzenie to, dając pełny obraz wyników akcji kredytowej Sekcji musi zarazem wpłynąć na jego poprawę, gdyż pożyczki dla większych placówek, nie objętych ankietą, uwieńczone były stosunkowo większym powodzeniem. Szczególnie jaskrawo występuje to w stosunku do spółdzielni, z których 34 na ogólną liczbę 43 (w tym jedna świeżo założona — w stadium organizacji) były czynne w dn. 31.III.1941 r. W sumach udzielonych pożyczek relacja ta kształtuje się jeszcze korzystniej, na spółdzielnie czynne przypada bowiem kwota zł. 134.900, co stanowi 90% ogólnej sumy pożyczek udzielonych spółdzielniom (149.900 zł. po potrąceniu 2.500 zł. na spółdzielnię w stadium organizacji). W grupie większych spółek, placówki czynne reprezentują niespełna 69% ogólnej sumy pożyczek udzielonych tym spółkom (39.650 zł. w stosunku do 58.150 zł. — po potrąceniu 3.000 zł. na jedną spółkę w stadium organizowania) było ich 14 na ogólną liczbę 26 większych spółek (w tym co do jednej brak danych z przyczyny jak wyżej). Wyniki te są — jak widzimy — znacznie lepsze niż w grupie drobnych placówek objętych ankietą, na co wpłynął wyższy stopień zorganizowania spółdzielni i większych spółek, ich większa odporność, związana z obfitszymi środkami finansowymi, a także ściślejsza kontrola ze strony Sekcji.

Ogólne zestawienie charakteryzujące losy placówek, które korzystały z pomocy kredytowej Sekcji z uwzględnieniem spółdzielni i większych spółek, podane jest w tabl. 4.

Tabl. 4. Losy placówek, które korzystały z pomocy kredytowej Sekcji (pełne zestawienie z uwzgl. spółdzielni i większych spółek).

Losy placówek	W liczbach placówek		W sumach pożyczek	
	liczba	%	suma	%
O g ó ł e m	1.319	—	627.493.—	—
w tym brak danych	163	—	46.960.—	—
Objęto badaniem	1.156	100,0	580.033.—	100,0
w tym:				
plac. czynne	602	52,1	386.100.—	66,0
„ nieczynne chwil.	73	6,3	32.805.—	5,6
„ zlikwidowane	218	18,9	72.505.—	12,5
„ nieuruchomione	263	22,7	89.123.—	15,4

W tablicy tej szczególne zainteresowanie musi budzić zestawienie losów placówek w sumach udzielonych im pożyczek, daje ono bowiem najlepszy obraz gospodarki finansowej Sekcji, uwzględniając zarazem w pełnym stopniu wyniki pożyczek udzielonych większym placówkom, co przy ujęciu według liczby placówek w znacznej mierze się zaciera. Jak wynika z tablicy, niemal dokładnie $\frac{2}{3}$ sumy udzielonych pożyczek przypada na placówki czynne, co przy uwzględnieniu warunków i charakteru działalności Sekcji, musi być uznane bez zastrzeżeń za wynik pozytywny. Placówki nieczynne chwilowo i zlikwidowane reprezentują około 18%, a placówki nieuruchomione zaledwie około 15% sumy udzielonych pożyczek. Podział na placówki istniejące w chwili przyznawania pożyczki i placówki nowozakładane nie został w tabl. 4 przeprowadzony, ponieważ zastosowanie go w stosunku do spółdzielni natrafiało na pewne trudności i nie mogło być dokonane według zasady, przyjętej dla placówek indywidualnych.

Wracając do rozważań, dotyczących pożyczkobiorców objętych ankietą, należy zilustrować skolei kształtowanie się losów placówek w zależności od rodzaju działalności gospodarczej i przygotowania fachowego pożyczkobiorców. Odpowiednie dane liczbowe zawiera tabl. 5.

Tabl. 5. Losy placówek objętych ankietą w zależności od ich rodzaju i przygotowania fachowego pożyczkobiorców.

Rodzaj zamierzonych placówek	Ogółem	W tym pożyczkobiorcy	
		posiadający bez przygotowania fachowego	przygotowania fachowego
Ogółem	50,9*)	64,7	38,7
handel	47,3	64,1	39,8
w tym sklepy	58,1	73,1	46,6
stragany	48,1	59,7	42,8
handel luźny	38,0	56,1	33,1
rzemiosło	58,2	66,9	26,5
w tym rzem. odzież.	71,1	81,4	29,2
wolne zawody	69,6	69,6	—
inne rodzaje pracy	50,8	55,9	45,0

Dla ułatwienia technicznego uwzględniono w niej wyłącznie odsetek placówek czynnych, pomijając udział procentowy placówek nieczynnych chwilowo, zlikwidowanych i nieuruchomionych, którego przytaczanie nie jest dla ogólnej orientacji niezbędne.

Z tabelki powyższej widoczny jest przede wszystkim bardzo duży wpływ przygotowania fachowego na losy placówek, zaznaczający się w każdej z grup gospodarczych z wyjątkiem wolnych zawodów, gdzie osób nie posiadających kwalifikacji fachowych nie było. Najsilniej występuje ten wpływ w rzemiośle, gdzie powodzenie w pracy zależy najbardziej bezpośrednio od posiadanych kwalifikacji zawodowych, najsłabiej — w grupie innych placówek, gdzie przeważają rodzaje pracy, w których kwalifikacje grają rolę drugorzędną i stosunkowo łatwe są do nabycia. Z poszczególnych grup gospodarczych najgorsze wyniki prowadzenia placówek reprezentuje handel, który w warunkach wojennych stanowi rodzaj działalności obiecujący wprawdzie najwyższe zyski, obciążony jednak również największym ryzykiem. Nie bez znaczenia był tu również stwierdzony wyżej fakt specjalnie małego udziału w grupie handlowej osób, posiadających przygotowanie zawodowe. Bliższa analiza wyników prowadzenia placówek w grupie handlowej wykazuje, że naj-

*) W stosunku do ogółu placówek objętych ankietą.

gorsze rezultaty daje w niej handel luźny, natomiast stragany, a zwłaszcza sklepy przedstawiają się pod tym względem znacznie korzystniej. Pamiętając, że udzielanie pożyczek na luźny handel uległo w późniejszym okresie działalności Sekcji znacznemu ograniczeniu, należy tym samym spodziewać się stopniowej poprawy ogólnych wyników prowadzenia placówek w grupie handlowej. Wyższy odsetek placówek czynnych niż w handlu obserwujemy w rzemiośle, gdzie specjalnie dobre wyniki wykazuje rzemiosło odzieżowe. W tym dziale wypadki niepowodzenia w prowadzeniu placówek były — zwłaszcza u osób posiadających przygotowanie zawodowe — stosunkowo rzadkie. Wolne zawody reprezentują jako całość grupę o najwyższym odsetku placówek czynnych, co jest zjawiskiem zrozumiałym z uwagi na stosunkowo małe ryzyko całkowitej likwidacji placówki w tej grupie. Wreszcie t. zw. „inne rodzaje pracy” nie należące do omówionych wyżej grup, dają wyniki odpowiadające niemal zupełnie ściśle przeciętnym dla ogółu placówek.

Na gruncie teoretycznego rozumowania mogłoby wydawać się interesujące zbadanie zależności losów placówek od wysokości udzielonych im pożyczek. Po bliższym wniknięciu w przebieg i warunki akcji kredytowej Sekcji dociekania tego rodzaju okazują się jednak całkowicie jałowe. Wysokość udzielanych pożyczek wzrastała — jak wiemy — stale z biegiem czasu (por. wyż. str. 7) odpowiednio do rosnących kosztów utrzymania. W tych warunkach wyższa nominalnie pożyczka nie oznacza na ogół większej wartości realnej, wskazuje tylko na fakt udzielenia jej w późniejszym okresie czasu. Badanie wpływu wysokości pożyczek na losy placówek musiałoby się za tym w znacznym stopniu sprowadzić do badania zmian w kształtowaniu się losów placówek zależnie od okresu, w którym udzielona im została pożyczka, co dokonane zostało już powyżej. Ponadto jeszcze jeden czynnik odgrywa tutaj rolę komplikującą. Jest nim zależność między wysokością udzielanej pożyczki, a faktem, czy dana placówka w tym momencie już istniała, czy też była tylko planowana. Z reguły na placówki już istniejące udzielany był kredyt w niższym wymiarze niż na nowozakładane, jakkolwiek zachodziły pod tym względem różne odchylenia, które należałoby bliżej prześledzić w stosunku do poszczególnych typów placówek. Badanie tego rodzaju zmuszałoby jednak do rozproszenia się w bardzo szczegółowych obserwacjach i to na gruncie zbyt małych liczb dla wysnucia jakichkolwiek ogólniejszych

wniosków. Z tych wszystkich względów pozostawiamy ten dział dociekań na boku. Dla celów sprawozdawczych jedynie należy podać, że udział poszczególnych grup w wysokości pożyczek przedstawia się następująco:

do 200 zł.	—	13,8
od 200 do 400 „	—	49,4
ponad 400 „	—	36,8
Ogółem	—	100,0

Pierwsza z tych grup reprezentuje przede wszystkim pożyczki udzielone w grudniu 1939 i w I kwartale 1940 r., druga przypada w przeważnej części na II, III i częściowo IV kwartał 1940 r., wreszcie trzecia pochodzi przede wszystkim z I kwartału 1941 r. Udział powyższych grup według rodzajów zamierzonych placówek nie wykazuje poważniejszych odchyień od ogólnego obrazu.

Losy placówek pracy, korzystających z kredytu, nie mogły oczywiście pozostać bez silnego wpływu na spłacalność zaciągniętych pożyczek. Ankieta potwierdziła całkowicie tę zależność, gdy bowiem w ogólnym obliczeniu odsetek dłużników spłacających pożyczkę wynosił 59,0 *), to w poszczególnych grupach pożyczkobiorców, reprezentujących różne losy placówek kształtował się on następująco:

placówki istniejące	—	76,7%
„ nieczynne chwil.	—	61,0%
„ zlikwidowane	—	44,7%
nieuruchomione	—	42,4%

Przy całej prawidłowości powyższych liczb uderza w nich stosunkowo wysoki odsetek pożyczkobiorców, spłacających pożyczkę pomimo zlikwidowania lub nawet nieuruchomienia placówek pracy. Dowodzi to z jednej strony dużego poczucia obowiązkowości u pożyczkobiorców Sekcji, z drugiej strony zaś może świadczyć o tym, że znaczna część z nich znalazła — po nieudaniu się pierwotnych zamierzeń gospodarczych — inne źródła utrzymania.

*) Zaliczono tutaj dłużników, spłacających raty pożyczki zarówno całkowicie jak częściowo i to tak w terminach normalnych, jak ulgowych — z wyłączeniem dłużników nic nie spłacających pomimo zapadnięcia terminów oraz tych, którym udzielono prolongaty bądź też pożyczki zawieszono.

3. Placówki czynne.

Przechodząc do bliższej charakterystyki placówek, które zostały uruchomione przez pożyczkobiorców i były czynne w chwili przeprowadzania ankiety, należy przede wszystkim zobrazować dokładnie ich skład według działów pracy. Odpowiednie dane liczbowe zawiera tablica 6, przy czym zostały one sporządzone przy wzięciu za podstawę rodzaju pracy faktycznie wykonywanej przez pożyczkobiorcę w momencie badania, a nie zamierzonej pierwotnie. Jak wiemy — pożyczkobiorcy zmieniali w częstych wypadkach swe zamierzenia gospodarcze, zgłaszane przy staraniu się o pożyczkę. Ilustruje to ze szczególną wyrazistością podany wyżej przykład osoby, przerzucającej się czterokrotnie do nowych rodzajów zarobkowania.

Tablica zamieszczona na str. 26 daje obraz wielkiego różniczkowania typów placówek, wśród których reprezentowane są niemal wszystkie rodzaje samodzielnej pracy zarobkowej, łącznie z tak typowymi dla rzeczywistości wojennej jak wózki rowerowe, „riksze” i t. p. Udział procentowy głównych grup placówek według stosowanego poprzednio podziału, obliczony na podstawie danych tabl. 6, przedstawia się następująco:

handel	48,8 (54,2)
rzemiosło	32,6 (29,0)
wolne zawody	6,1 (4,6)
inne	12,5 (12,2)
Ogółem	100,0 (100,0)

W nawiasach podane są liczby ilustrujące ten sam podział w stadium zamierzeń gospodarczych pożyczkobiorców. Z porównania tych dwóch szeregów liczb wynika, że osoby prowadzące faktycznie placówki handlowe stanowią niższy odsetek ogółu pożyczkobiorców, aniżeli stanowiły go osoby zamierzające zarobkować handlem. Rzemiosło i wolne zawody mają natomiast większy udział pośród placówek czynnych, niż w stadium placówek planowanych. Zjawisko to jest odbiciem znanego nam już faktu, że pożyczki udzielone na pracę zarobkową w dziedzinie handlu dały stosunkowo gorszy wynik niż w innych działach działalności gospodarczej. W ramach grupy handlowej przeważają zdecydowanie sklepy i stragany, przy czym szczególnie licznie występuje wśród nich sprzedaż artykułów spożywczych. Nato-

Tabl. 6. PLACÓWKI CZYNNE WEDŁUG DZIAŁÓW PRACY.

RODZAJE PRACY	Liczba placówek	RODZAJE PRACY	Liczba placówek
O G Ó Ł E M	528		
1. HANDEL	258	poligraficzne	8
w sklepach	122	w tym: zakł. fotograf.	3
w tym: spożywczych	50	inne	5
tytoniowych	15	chemiczne	2
włókiennicz.	7	papiernicze	2
opałowych	4	skórzane	2
różnych inn.	46	inne nieokreślone	6
na straganach	105	3. WOLNE ZAWODY .	32
w tym: spożywczych	25	w tym: lek. i dentyści	23
włókiennicz.	17	adwokaci	5
tyton.(budki)	12	art.-malarze	1
różnych inn.	51	inni	3
luźny handel (uliczny		4. ZAKŁADY GASTRO-	
okreśny etc)	31	NOMICZNE	18
2. RZEMIOSŁO	172	w tym: herbaciarnie	
odzieżowe	86	i jadłodajnie	12
w tym: krawiectwo	55	restauracje i	
szewctwo	26	kawiarnie	5
kapelusznict.	2	pensjonaty	1
inne	3	5. PRZEDSIĘBIORSTW.	
metalowe	24	USŁUG	16
w tym: ślusarstwo	8	w tym: fryz. i manic.	6
elektrotechn.	8	wypożyczaln.	
inne	8	książek	4
spożywcze	12	biura pis. pod.	3
w tym: cukiernictwo	8	pralnie	2
inne	4	inne	1
budowlane	11	6. KOMUNIKACJA . . .	13
w tym: malarst. pok.	4	w tym: wózki rower.	8
murarst. icies.	2	„ ręczne	3
szklarstwo	2	dorożki konne	1
inne	3	„ rower.	1
włókiennicze	10	7. INNE *)	19
w tym: wyroby dzian.	8		
inne	2		
drzewne	9		
w tym: stolarstwo	7		
inne	2		

*) w tym jeden zakład widowiskowy, kaucje na posady, opłate na naukę pr wadzenia samochodu, pisanía na maszynie etc.

miast placówki polegające na prowadzeniu luźnego handlu, które w stadium zamierzeń pożyczkobiorców stanowiły stosunkowo liczną grupę (por. wyż. str. 22) ostały się w bardzo niewielkiej liczbie. W rzemiośle połowa ogólnej liczby placówek czynnych przypada na rzemiosło odzieżowe, przede wszystkim krawiectwo. Jak wiadomo z poprzednich rozważań ten dział pracy rzemieślniczej wykazał się stosunkowo najlepszymi wynikami w prowadzeniu placówek pracy. Pośród placówek, które w poprzednich skróconych zestawieniach określone były jako „inne” — mniej więcej równe liczebnie grupy stanowią zakłady gastronomiczne, przedsiębiorstwa usług i komunikacyjne, reszta przypada na bardzo różnorodne rodzaje pracy zarobkowej, nie dające się ująć w żadne większe grupy.

Przechodząc do zobrazowania strony finansowej placówek czynnych, a zwłaszcza wysokości osiąganego przez nie dochodu, należy się zastrzec, że ta część niniejszego opracowania zawierać musi z natury rzeczy najwięcej nieścisłości. Wypowiedzi pożyczkobiorców dotyczące tych spraw, były ze zrozumiałych względów specjalnie skąpe i zabarwione subiektywnie, lustratorzy zaś nie mieli możliwości sprawdzenia otrzymywanych informacji wobec braku ksiąg handlowych; poprzestawali za tym tylko na wprowadzeniu pewnych korektyw na podstawie własnych obserwacji czy osobistych wrażeń. Z ogólnej liczby 528 placówek czynnych w 56 przypadkach (10,6%) nie udało się wogóle ustalić przynieszonego przez nie dochodu. Przyczyną było po części nie uzyskanie wogóle informacji co do tej sprawy, po części zaś zakwalifikowanie otrzymanych informacji za oczywiście fałszywe bez możliwości ich rozsądnego skorygowania. W pozostałej masie 472 placówek czynnych wysokość miesięcznego dochodu przynieszonego przez te placówki kształtowała się jak następuje:

dochód do zł. 150.	—	w 35,6%	placówek
od 150 „ „ 250.—	—	„ 27,7%	„
od 250 „ „ 500.—	—	„ 23,8%	„
ponad 500 zł.	—	„ 13,4%	„
Ogółem	—	100,0%	

Przeciętny dochód, obliczony jako mediana, wynosił 201,9 zł. Jak wynika z powyższych liczb, środki pieniężne zdobywane przez pożyczkobiorców na drodze prowadzenia placówek były

stosunkowo bardzo skromne. W zgorą w $\frac{1}{3}$ wypadków wynosiły one mniej niż 150 zł. miesięcznie, co stanowi kwotę niewystarczającą na najskromniejsze nawet utrzymanie pojedynczego człowieka. Dochód, wynoszący od 150 do 250 zł., a nawet przekraczający tę granicę musi być uznany również w bardzo znacznej części wypadków za zupełnie niewystarczający na utrzymanie jeśli weźmiemy pod uwagę, że pośród pożyczkobiorców, prowadzących czynne placówki pracy, szczególnie liczny udział mają większe rodziny. **Stosunki rodzinne** tych pożyczkobiorców przedstawiają się następująco:

samotni	—	13,8
utrzymujący 1 osobę		20,4
„ 2 osoby	—	23,7
„ 3 „	—	21,2
„ 4 „	—	11,4
„ 5 osób	—	5,3
„ 6 „	—	2,7
„ 7 i więcej osób	—	1,5
Ogółem	—	100,0

Przeciętna liczba osób w rodzinie — łącznie z pożyczkobiorcą wynosi 2,67. Korelacja wysokości dochodu przynoszonego przez placówkę pracy z liczbą osób pozostających na utrzymaniu pożyczkobiorcy wykazuje, że w grupie dochodu poniżej 150 zł. szczególnie silny udział mają samotni, natomiast pożyczkobiorcy, posiadający rodziny zwłaszcza większe — stosunkowo najmniej reprezentowani są w wyższych grupach dochodu. Ci ostatni pożyczkobiorcy mają ponadto dodatkowe dochody w postaci zarobków członków rodziny, które stwierdzono ogółem w 100 wypadkach, co stanowi 18,9% ogółu badanych pożyczkobiorców, a 22% pożyczkobiorców posiadających rodziny. Z tych 100 wypadków w 87 wypadkach zarabkował dodatkowo tylko jeden członek rodziny, w 12 — dwóch i w jednym — trzech. Przeciętna wysokość tych dodatkowych dochodów wynosiła w ogólnym obliczeniu 188 zł., w piątej części wypadków nie dochodziły one do 100 zł.

Podane wyżej liczby rzucają pewne światło na wyniki finansowe, osiągnięte przy pomocy prowadzenia placówek i na sytuację materialną pożyczkobiorców. Na podstawie tych danych

można zaryzykować twierdzenie, że w bardzo znacznej części wypadków placówka pracy była dla pożyczkobiorców tylko pomocniczym źródłem dochodu, który musiał być uzupełniany w inny sposób, częściowo ujawniony przez ankietę w postaci zarobków członków rodziny. W innych wypadkach pożyczkobiorcy, będąc zdani wyłącznie na dochód z placówki, znajdowali się w sytuacji nad wyraz ciężkiej, uzasadniającej właściwie w pełni dalsze traktowanie ich jako podopiecznych. Liczba wypadków, w których dochód z placówki wystarczał sam na skromne utrzymanie, wydaje się w świetle wyników ankiety stosunkowo nie wielka; zaliczyć tu możnaby tylko placówki przynoszące ponad 500 zł. i pewną część placówek o dochodzie od 250 do 500 zł., razem najwyżej $\frac{1}{4}$ ogółu placówek. Bliższe określenie udziału liczbowego wyróżnionych wyżej grup jest niemożliwe, zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę zastrzeżenie co do ścisłości danych, stanowiących podstawę naszych obliczeń.

Jakkolwiek pesymistyczny mógłby się wydawać powyższy rezultat pamiętać należy, że dotyczy on rzeczywistości wojennej, w której uzyskanie z jednego źródła dochodu wystarczającego na utrzymanie rodziny jest wogóle rzeczą ogromnie trudną. Pożyczkobiorcy Sekcji nie znajdują się pod tym względem w gorszej sytuacji od osób, posiadających stałą pracę najemną, których dochód z tej pracy obraca się mniej więcej w tych samych granicach, co dochód zbadanych przez nas placówek, a nawet pozostaje często w bardziej rażącej dysproporcji do potrzeb. Ponadto należy się liczyć z tym, że pomimo skorygowania informacji udzielanych przez pożyczkobiorców, a nawet wyeliminowania uznanych za oczywiście fałszywe, pozostały obraz dochodów z placówek może być nieco zabarwiony pesymistycznie. Pożyczkobiorcy mieli niewątpliwie w licznych wypadkach naturalne dążenie do wykazywania raczej niższych dochodów, a zwłaszcza ukrywania zysków dorywczych, związanych z prowadzeniem placówki choć pozostających niejako poza normalną kalkulacją, które w obecnych warunkach odgrywają — jak powszechnie wiadomo — zardzo znaczną rolę. Okoliczność ta stanowi współczynnik o trudnej do ustalenia wielkości, który należy jednak mieć na uwadze przy ocenie wyników finansowych prowadzenia placówek.

Zkolei zobrazować należy różnice w wysokości osiągniętych dochodów zależnie od rodzajów placówek pracy, co może być uchwycone dość dokładnie, z uwagi na to, że omówione wyżej

nieściśłości równoważą się tutaj w znacznym stopniu. **Przeciętna wysokość miesięcznego dochodu z placówki pracy kształtowała się w poszczególnych grupach gospodarczych jak następuje:**

handel		212,1 zł.
w tym sklepy	—	238,0 „
stragany	—	194,0 „
rzemiosło	--	180,4 „
w tym odzieżowe	—	154,1 „
wolne zawody	—	192,8 „
inne placówki		233,3 „
	Ogółem	— 201,9 „

Z liczb tych wynika, że obciążone największym ryzykiem niepowodzenia placówki handlowe i zaliczone do grupy „innych” (por. wyż. str. 26) przynoszą stosunkowo najwyższy dochód. Bardziej ustabilizowana i pewna praca w rzemiośle daje natomiast znacznie skromniejsze wyniki finansowe. Dotyczy to w szczególności rzemiosła odzieżowego, gdzie prawie połowa placówek podała niższy od 150 zł. Niższy dochód od przeciętnego wykazują również wolne zawody. Tendencje wynikające z tych liczb znajdują pełne potwierdzenie w ogólnych obserwacjach z życia, choć rozpiętości osiąganych dochodów są często znacznie większe od stwierdzonych na gruncie ankiety.

Szczególne zainteresowanie może budzić kwestja, w jakiej mierze charakteryzowane powyżej wyniki finansowe prowadzenia placówek osiągnięte zostały dzięki pomocy Sekcji, innymi słowy, jaką rolę odegrała pożyczka w uruchamianiu i rozwoju tych placówek. Odpowiedź na to pytanie dają poniższe liczby, wskazujące, jaki był stosunek procentowy wysokości pożyczki do ogółu środków pieniężnych posiadanych przez pożyczkobiorców:

do 24%	19,1
25 — 49%	18,9
50 — 74%	17,1
75 — 99%	5,9
100%	39,0
Ogółem	100,0

Jak wynika z tych danych $\frac{2}{5}$ pożyczkobiorców, posiadających czynne placówki pracy, nie miało żadnych innych środków pieniężnych poza zaciągniętą pożyczką w Sekcji, a dalsza zgóra $\frac{1}{5}$ część rozporządzała środkami tak niewielkimi, że pożyczka stanowiła w nich przeszło 50%. Wskazuje to na bardzo istotne znaczenie pomocy udzielanej przez Sekcję, która to pomoc w znacznej większości wypadków rozstrzygnęła o możliwości założenia bądź rozwinięcia placówki pracy. Wysokość dochodu z tych placówek stała oczywiście w pewnym stosunku do środków pieniężnych własnych pożyczkobiorców poza zaciągniętą pożyczką. W grupie placówek posiadających te środki w większym rozmiarze występuje znacznie częściej dochód wyższy (ponad 500 zł.), aniżeli pośród placówek, które rozporządzały skromniejszymi środkami, bądź też były zdane tylko na pomoc w formie pożyczki. Nie mniej jednak także ta ostatnia grupa placówek dała w bardzo licznych wypadkach pełny efekt finansowy w postaci dochodu umożliwiającego całkowicie utrzymanie rodziny, a nawet w dalszym stadium rozwoju — zatrudnienie sił pomocniczych.

Zatrudnianie stałych pracowników najemnych jest zjawiskiem, z którym spotykamy się w 54 placówkach, co stanowi około 10% ogółu placówek czynnych. Liczba zatrudnionych pracowników, wynosiła łącznie 110 (przeciętnie za tym po 2 na placówkę) a ich dochód miesięczny 18.118 zł., t. j. przeciętnie około 165 zł. na jednego pracownika. Charakterystyczne jest przy tym, że znaczna większość tych pracowników, bo 76 przypada na rzemiosło, gdzie skupia się także gros podanego wyżej łącznego dochodu sił najemnych, zatrudnionych w placówkach (14.773 zł.). Liczba zatrudnianych pracowników oraz wysokość ich płac zależna jest ściśle od dochodu przynoszonego przez same placówki; i tak w placówkach o dochodzie do 150 zł. znalazło zatrudnienie tylko 15 osób o łącznej wysokości zarobków 890 zł. (przec. około 60 zł.), natomiast placówki, dające dochód ponad 500 zł. zatrudniały 53 pracowników, pobierających łącznie tytułem wynagrodzenia 11.770 zł. (przeciętnie 222 zł.).

Dane zawarte w niniejszym rozdziale stanowią podstawę do określenia pełnej liczby osób — a ściślej mówiąc rodzin — które w wyniku udzielonych przez Sekcję pożyczek uzyskały środki egzystencji, czy to w postaci samodzielnej pracy zarobkowej, czy też pochodnej pracy najemnej. Dla dania pełnego obrazu rezultatów akcji kredytowej Sekcji uwzględnimy przy

tym podobnie jak w zestawieniu losów placówek — także i placówki nie objęte ankietą, a więc spółdzielnie i większe spółki, dla których dane o stanie zatrudnienia są podawane w protokółach lustracyjnych Związku Spółdzielni Pracy i Wytwórczych w Polsce.

Pełne zestawienie liczby i osób, które w wyniku udzielonych przez Sekcję pożyczek uzyskały źródło zarobku bądź w pracy samodzielnej bądź najemnej, przedstawia się — jak następuje (brak danych w stosunku do pewnej liczby placówek uzupełniono szacunkowo):

placówki objęte ankietą:

samodzielnie zarobkujący	580
pracownicy najemni	110

większe spółki:

wspólnicy	53
pracownicy najemni	138

spółdzielnie:

członkowie i pracownicy	631
-------------------------	-----

Razem	1512
-------	------

Oceniając powyższą liczbę należy pamiętać, że obejmuje ona wyłącznie osoby, prowadzące placówki i pracowników stałych — zasadniczo według stanu na dz. 31.III.1941 r. Nie uwzględniono w niej natomiast wszelkiego rodzaju pracowników dorywczych, jak również osób, dla których otworzyły się pewne źródła zarobku, jako pośrednie następstwo akcji kredytowej rozwijanej przez Sekcję. Przykładów tego ostatniego rodzaju było sporo, że wymienimy choćby pożyczkę udzieloną przedsiębiorcy handlu obrazkami, która stworzyła pośrednio możliwość zarobku dla całego szeregu artystów-malarzy, od których były zamawiane te obrazki. W podanych wyżej liczbach nie są również ujęte wyniki, osiągnięte na drodze udzielenia przez Sekcję kilku większych pożyczek kasom bezprocentowym.

4. Placówki nieczynne chwilowo i zlikwidowane.

Placówki, które w chwili przeprowadzenia ankiety były nieczynne chwilowo bądź zlikwidowane ostatecznie wykazywały w swej strukturze cały szereg cech odróżniających je wyraźnie od placówek czynnych. I tak **skład tych placówek według działów pracy** charakteryzuje znacznie silniejszy niż pośród placówek czynnych udział handlu, stanowiącego — jak wiadomo — rodzaj zarobkowania obciążony szczególnym ryzykiem. Liczbowo przedstawia się to jak następuje (liczby w nawiasach dotyczą placówek czynnych):

handel	64,7	(48,8)
rzemiosło	24,1	(32,6)
wolne zawody	1,2	(6,1)
inne	10,0	(12,5)
Ogółem	100,0	(100,0)

Podstawa finansowa działania rozpatrywanych przez nas obecnie placówek była znacznie słabsza aniżeli w wypadku placówek czynnych. Ilustrują to przytoczone niżej liczby charakteryzujące **stosunek procentowy wysokości pożyczki do ogółu środków pieniężnych posiadanych przez pożyczkobiorców** w porównaniu z tym samym stosunkiem w grupie placówek czynnych (w nawiasach):

do 24%	7,9	(19,1)
25 — 49%	11,7	(18,9)
50 — 74%	10,0	(17,1)
75 — 99%	2,1	(5,9)
100%	68,3	(39,0)
Ogółem	100,0	(100,0)

Jak wynika z tych liczb, zgorą $\frac{2}{3}$ placówek nieczynnych chwilowo i zlikwidowanych nie rozporządzało żadnymi środkami pieniężnymi poza zaciągniętą pożyczką, gdy w grupie placówek czynnych udział ten wynosił niespełna $\frac{2}{5}$. Widoczny stąd brak kapitału własnego u większości rozpatrywanych przez nas placówek był obecnie — jak należy przypuszczać — jedną z najistotniejszych przyczyn ich niepowodzenia.

Dochodowość placówek nieczynnych chwilowo i zlikwidowanych kształtowała się również poniżej normy dla placówek czynnych. Liczbowo różnice te przedstawiają się następująco:

do 150 zł.	—	48,0	(35,6)
150 — 250 „	—	28,4	(27,7)
250 — 500 „	—	18,2	(23,3)
ponad 500 „	—	5,4	(13,4)
Ogółem	—	100,0	(100,0)

Dochód przeciętny, obliczony jako mediana, wynosił w placówkach nieczynnych chwilowo i zlikwidowanych 158,3 zł., gdy w placówkach czynnych — 201,9 zł. Zaznaczyć należy, że przy obliczaniu powyższych danych wyeliminowano 101 z pośród ogólnej liczby 258 placówek nieczynnych chwilowo i zlikwidowanych (39,2%) wobec niemożności ustalenia ich dochodu. W grupie placówek odsetek braku danych o dochodowości był — jak wiadomo — znacznie mniejszy (10,6%). Dodatkowe zarobkowanie przez członków rodziny stwierdzono w badanej przez nas obecnej grupie placówek w 39 wypadkach, co stanowi 15,6% ogółu, gdy w grupie placówek czynnych odsetek ten wynosił 18,9%. Różnica w tym punkcie nie jest zatym istotna, co jednak może dziwić o tyle, że właśnie w grupie placówek nieczynnych chwilowo i zlikwidowanych oczekiwać należało liczniejszych wypadków dodatkowego zarobkowania przez członków rodziny pożyczkobiorców z uwagi na mniejszą dochodowość tych placówek i ich słabsze podstawy istnienia.

We wszystkich powyższych obliczeniach potraktowano łącznie placówki nieczynne chwilowo i zlikwidowane, ze względu na stosunkowo nieznaczna liczebność pierwszej z tych grup, uniemożliwiająca stosowanie wobec niej dalej idących podziałów, oraz mając na uwadze, że nieczynność chwilowa może być w wielu wypadkach wstępem do likwidacji. Obserwacja każdej z tych grup z osobna wykazuje jednak między nimi pewne różnice. I tak np. przewaga placówek handlowych występuje wyraźnie jedynie w grupie placówek zlikwidowanych, gdyż placówki chwilowo nieczynne należą do działu handlowego tylko w 40%.

Odrębne traktowanie tych dwóch grup konieczne jest przy badaniu wypowiedzi pożyczkobiorców, dotyczących przyczyn unieruchomienia placówki. W grupie placówek nieczynnych

chwilowo wymieniane jest tutaj przede wszystkim zakończenie sezonu (21 wypowiedzi na ogólną liczbę 65, t. j. 32,3%), choroba pożyczkobiorcy (9 wypowiedzi — 13,8%) i trudności lokalowe, związane z przesiedleniami, zmianą granic dzielnicy żydowskiej i t. p. (8 wypowiedzi — 12,3%). W grupie placówek zlikwidowanych wskazuje się jako przyczynę unieruchomienia placówek przede wszystkim ich niedochodowość (53 wypowiedzi na ogólną liczbę 184, t. j. 28,8%), utratę środków na skutek konfiskaty towarów lub t. p. (51 wypowiedzi, t. j. 27,7%) oraz zarządzenia restrykcyjne władz (27 wypowiedzi — 14,6%). Przykładem tych ostatnich zarządzeń może być np. zakaz handlu ulicznego książkami lub wyznaczenie cen maksymalnych na obuwie drewniane, co podcięło zupełnie kalkulację handlową placówek czynnych w tym dziale produkcji. Scharakteryzowane powyżej wypowiedzi pożyczkobiorców są bardzo cennym materiałem oświetlającym przyczyny ich niepowodzenia, jakkolwiek niezawsze wskazują one na momenty najistotniejsze. I tak np. przytoczona wyżej niedochodowość placówek jako przyczyna ich likwidacji musiała mieć niewątpliwie inne głębsze powody w postaci np. niedostatecznych środków pieniężnych, braku przygotowania fachowego pożyczkobiorcy lub innych t. p. czynników, omówionych wyżej w rozdziale dotyczącym charakterystyki pożyczkobiorców.

Pozostaje do oświetlenia jeszcze jedna istotna sprawa, a mianowicie długość okresu, w ciągu którego były czynne rozpatrywane przez nas obecnie placówki zanim zostały zlikwidowane częściowo, bądź całkowicie. Dane liczbowe, charakteryzujące okres aktywności tych placówek według miesięcy kształtują się następująco:

do 1 miesiąca	--	14,4	6 — 7 miesięcy	-	6,4
1 — 2 miesiące	-	11,3	7 — 8	„	2,8
2 — 3	„	13,3	8 — 9	„	1,6
3 — 4	„	16,4	9 — 10	„	2,0
4 — 5	„	11,3	10 — 11	„	0,4
5 — 6	„	8,8	11 — 12	„	0,4
			ponad 12	„	1,6
			<hr/>		
			Ogółem — 100,0		

Przeciętny okres istnienia placówki, obliczony jako mediana, wyniósł 3,4 miesiąca, przy czym grupa placówek nieczynnych chwilowo i grupa placówek zlikwidowanych wykazały pod tym względem stosunkowo nieznaczną różnicę (3,8 wobec 3,1). Charakterystyczne jest daleko idące zróżniczkowanie rozpatrywanych przez nas placówek pod względem okresu ich istnienia. Obok większości takich, które istniały tylko kilka miesięcy, jest wiele placówek, które były czynne już ponad pół roku, a nawet rok — zdawało się zatem, że przetrzymały pierwszą próbę życia. Na ogół biorąc należy stwierdzić, że bardzo znaczna część placówek nieczynnych chwilowo i zlikwidowanych, istniała przez okres, który mógł mieć istotne znaczenie w sensie przejściowego stworzenia źródeł egzystencji dla rodzin pożyczkobiorców, a tym samym zadanie Sekcji zostało tutaj w dużej mierze spełnione.

5. Placówki nieuruchomione.

Głównym punktem zainteresowania przy rozpatrywaniu wypadków nieuruchomienia placówek jest zdanie sobie sprawy z przyczyn, które doprowadziły do tego, że pożyczka chybiła w tych wypadkach celu. Szczególnie ważne byłoby tutaj wyjaśnienie w jakiej mierze wpłynęła tutaj zła wola pożyczkobiorców, zaciągających świadomie pożyczkę z zamiarem zużycia jej na cele konsumpcyjne, a w jakim stopniu — nieudanie się podjętych istotnie starań w kierunku uruchomienia placówki. Materiał zebrany przy pomocy ankiety nie daje nam na to pytanie wyraźnej odpowiedzi. Za dużą liczbą wypadków świadomego zaciągania pożyczki „na przeżycie” zdaje się przemawiać fakt, że w 67,5% wypadków fundusze uzyskane w drodze pożyczki zostały „przejezione”, a tylko w 11,8% wypadków użyto je na próby uruchomienia placówki. Fakt ten jednak nie stanowi dostatecznej podstawy do wysnucia wniosków co do interesującej nas kwestii, gdyż wydanie pożyczki „na przeżycie” mogło następować także w wypadkach napotkania na trudności w uruchomieniu zamierzonej istotnie placówki.

Wypowiedzi pożyczkobiorców wskazują jako przyczynę niepowodzenia w 37,5% wypadków niedostateczność posiadanych środków, co niewątpliwie było bardzo często istotnym powodem nieudania się pierwotnych zamierzeń. Tkwiła w tym również duża doza braku doświadczenia ze strony pożyczkobiorców, któ-

rzy mogli sądzić z początku, że kwota pożyczki będzie wystarczająca dla uruchomienia placówki i dopiero później — po przystąpieniu do realizacji swych projektów przekonywali się o niedostateczności posiadanych środków finansowych. W 10,4% wypadków nieuruchomienia placówek lustratorzy podali jako przyczynę niepowodzenia brak dostatecznych starań ze strony pożyczkobiorców — tutaj zatem zgrupowane są przede wszystkim wypadki złej woli przy zaciąganiu pożyczki. Dalsze przyczyny nieuruchomienia placówek były według wypowiedzi pożyczkobiorców następujące: nieuzyskanie zezwolenia — 7,1% ogółu wypadków, uzyskanie stałej pracy najemnej — 5,9%, trudności w uzyskaniu lokalu — 3,3%, utrata środków 3,3% opóźnienia w udzielaniu pożyczki — 2,5% zarządzenia restrykcyjne władz — 2,1%. W 27,9% nie udało się uzyskać od pożyczkobiorców wyjaśnienia przyczyn nieuruchomienia placówek.

IV. ZAKOŃCZENIE.

Przechodząc do sformułowania ogólnych wniosków, nasuwających się na tle przeprowadzonej powyżej analizy wyników ankiety, podkreślić należy przede wszystkim ujawniony przez nią całkowicie pozytywny rezultat akcji kredytowej prowadzonej przez Sekcję. Zgórą połowa placówek czynnych, dwie trzecie funduszków wydanych na pożyczki dla tych placówek — to wynik, który na tle zobrazowanych powyżej warunków i trudności w pracy nietylko nie może budzić żadnych zastrzeżeń, lecz przeciwnie musi być uznany za całkowicie zadowalający. W ten sposób zresztą jest on oceniany przez przedstawicieli współpracujących z Sekcją instytucji kredytowych, których stosunek do działalności Sekcji jest pełen uznania. Znaczenie osiągniętych przez Sekcję rezultatów jest tym większe, że zasięgiem jej akcji objęte były — jak wykazała ankieta — osoby najbardziej potrzebujące pomocy i opieki, a jednocześnie najmniej przygotowane do podejmowanych przez nie sposobów zarobkowania. Pod tym względem Sekcja nie ułatwiała sobie zadania, lecz brała z całą świadomością na siebie te „najgorsze ryzyka”, wspomagając finansowo tych, którzy nie mogliby liczyć na pomoc w żadnej instytucji kredytowej i utrzymując się tym samym ściśle w granicach akcji społecznej o zabarwieniu opiekuńczym. Wreszcie jeszcze jedna ogólna obserwacja mająca także znaczenie po-

zytywne, dotyczy stałej poprawy wyników akcji kredytowej Sekcji z biegiem czasu. Poprawa ta mająca swe źródło w racjonalnej rozbudowie aparatu organizacyjnego Sekcji i podnoszeniu jego sprawności, pozwala oczekiwać coraz pozytywniejszych rezultatów akcji w późniejszych okresach, nie objętych zasięgiem niniejszego opracowania.

Innego rodzaju wnioski nasuwający się na tle tego opracowania dotyczy celowości przeprowadzenia samej ankiety, która dała nie tylko obraz istotnych wyników działalności Sekcji, lecz także materiał interesujący z ogólnego punktu widzenia, jako przyczynek do charakterystyki wojennych przemian w strukturze społecznej ludności. Mając na uwadze to podwójne znaczenie dokonanego badania ankietowego Sekcja zamierza prowadzić je także w przyszłości w stosunku do nowych pożyczkobiorców, korzystających z pomocy kredytowej Sekcji w późniejszych okresach. Przy organizowaniu tych badań zostaną oczywiście uwzględnione bogate doświadczenia zebrane w toku przeprowadzenia pierwszej ankiety, a dotyczące zarówno treści samego kwestionariusza, jak i metod pracy lustratorów, techniki opracowania danych i t. p.

Przeprowadzona ankieta traktowana jest przez Sekcję jako pierwszy krok w bezpośrednim zbliżeniu się do drobnych pożyczkobiorców, z którymi jedynym kontaktem sprostawał się uprzednio do spraw, związanych ze spłacalnością pożyczek. Dane zebrane w toku ankiety pozwoliły nie tylko zorientować się jaka część tych pożyczkobiorców prowadzi czynne placówki pracy, lecz także rozejrzeć się bliżej w charakterze i potrzebach tych placówek, co ma bezpośrednie znaczenie dla dalszej akcji. Niektóre z dokonanych w ten sposób obserwacji pozwoliły na bezpośrednie wyciągnięcie wniosków praktycznych w formie np. udzielenia nowej pożyczki placówkom, uznanym przez lustratorów za potrzebujące tej pomocy i zasługujące na nią. Inne dane i obserwacje stanowią cenną podstawę do dalszej opieki i kontroli nad poszczególnymi placówkami, której zorganizowanie w formie akcji o charakterze ciągłym zamierzone jest przez Sekcję w oparciu o Referaty Pracy przy Okręgach.

Wyniki przeprowadzonej ankiety utwierdziły Sekcję w przekonaniu o słuszności pierwotnych założeń akcji pomocy kredytowej dla placówek pracy oraz o wielkim jej znaczeniu na tle obecnej sytuacji. W związku z tym pozostają dalsze zamierzenia Sekcji, idące w kierunku stworzenia stałego funduszu na ce-

le tej akcji oraz ułożenia stałej współpracy z kasami kredytu bezprocentowego i instytucjami kredytowymi, pozwalającej na racjonalne obsługiwanie potrzeb placówek pracy, z tym, że rola Sekcji polegałaby stale na przychodzeniu z pomocą jednostkom najsłabszym gospodarczo i obciążonym największym ryzykiem. Dla placówek mocniejszych finansowo i bardziej utrwalonych w podstawach egzystencji powinny być natomiast — zdaniem Sekcji — otworzone źródła kredytu w innych wskazanych wyżej instytucjach, tak, aby akcja rozwijana przez Sekcję mogła się utrzymać całkowicie w swych właściwych ramach.

Tabl. 1. ZAWÓD PRZEDWOJENNY POŻYCZKOBIORCÓW, MIEJSCE ZAMIESZKANIA PRZED WOJNĄ, WYKSZTAŁCENIE, PŁEĆ, WIEK.

Miejsce zamieszkania przed wojną Wykształcenie płeć wiek	Ogółem	Czynni zawodowo										Bierni zaw. na utrzym.					
		Razem	Rzemieślnicy	Kupcy	Inni samodzielni	Wolne zawody	pracown. umysł.			Pracownicy fizyczni				Razem	Samodzielni	Pracown. umysłow.	Pracown. fizycznych
							Razem	państwowi	prywatni	Razem	niewykw. Hf.	wykwalf.	niżsi funkcyj państw.				
Liczba pożyczkobiorców ogółem	1017	863	115	89	85	76	392	178	214	106	25	71	10	154	73	71	10
Miejsce zamieszkania przed wojną																	
Warszawa	668	567	86	59	35	47	240	114	126	100	25	66	9	101	49	43	9
Inne w Gener. Gubernat	20	17	3	2	2	3	6	2	4	1	—	1	—	3	1	2	—
Ziemie przyłącz. do Rzeszy	197	166	18	22	26	20	75	32	43	5	—	4	1	31	15	15	1
Ziemie okup. przez ZSRR	122	107	8	6	21	6	66	28	38	—	—	—	—	15	5	10	—
Brak danych	10	6	—	—	1	—	5	2	3	—	—	—	—	4	3	1	—
Wykształcenie																	
Mężczyźni razem	607	600	84	38	55	48	286	136	150	89	16	63	10	7	7	—	—
Analfabeci	2	2	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Wykształcenie domowe	10	10	6	—	2	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
" powszech.	91	90	22	13	8	—	3	—	3	44	14	24	6	1	1	—	—
" zawodowe	117	117	52	6	7	5	15	3	12	32	—	29	3	—	—	—	—
" średnie	260	256	3	19	14	12	197	96	101	11	—	10	1	4	4	—	—
" wyższe	127	125	—	—	24	30	71	37	34	—	—	—	—	2	2	—	—
Kobiety razem	410	263	31	51	30	28	106	42	64	17	9	8	—	147	66	71	10
Analfabetki	2	2	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Wykształcenie domowe	18	13	2	8	—	—	1	—	1	2	1	1	—	5	4	1	—
" powszech.	75	51	12	21	6	—	—	—	—	12	7	5	—	24	12	4	8
" zawodowe	33	30	15	—	4	5	6	2	4	—	—	—	—	3	—	3	—
" średnie	227	129	2	19	15	10	81	33	48	2	—	2	—	98	47	49	2
" wyższe	53	36	—	—	5	13	18	7	11	—	—	—	—	17	3	14	—
Brak danych	2	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Tabl. 2. TYP RODZAJU PRACY ZAMIERZONEJ A ZAWÓD WYKONYWANY PRZED WOJNĄ.

RODZAJE PRACY	OGÓŁEM	C z y n n i z a w o d o w o												Bierni zaw. na utr.			
		Razem	Rzemle- slnicy	Kupcy	Inni samo- dzielni *)	Wolne zawody	Pracown. umysł.			Pracownicy fizyczni				Razem	samo- dzieln.	prac. umysł.	prac. fizyczn.
							Razem	pań- stwowi	pry- watni	Razem	niewy- kwalif.	wyk- wali.	nizsi f. państw.				
Liczba pożyczkoborców ogółem	1017	863	115	89	85	76	392	178	214	106	25	71	10	154	73	71	10
Pożyczkobiorcy, którzy zamierzali pracować w:																	
rzemiośle razem	295	256	96	12	29	10	74	28	46	35	8	24	3	39	19	19	1
w tym: posiadający jakie- kolwiek przygotow. fach.	232	206	96	10	26	5	40	18	22	29	6	21	2	26	13	12	1
odzieżowym	126	104	57	4	10	4	17	4	13	12	5	5	2	22	14	7	1
spożywczym	22	18	4	1	2	—	9	5	4	2	1	1	—	4	1	3	—
budowlanym	29	28	4	1	4	2	14	2	12	3	—	3	—	1	1	—	—
innym	118	106	31	6	13	4	34	17	17	18	2	15	1	12	3	9	—
handlu razem	551	455	8	74	33	20	260	131	129	60	16	38	6	96	41	46	9
w tym: posiadający jakie- kolwiek przygotow. fach.	172	158	3	72	17	2	53	19	34	11	2	8	1	14	5	8	1
w sklepach	284	242	1	48	18	10	145	69	76	20	8	10	2	42	19	23	—
na straganach	226	175	7	24	13	9	87	47	40	35	7	24	4	51	19	23	9
w pośredn. handl.	41	38	—	2	2	1	28	15	13	5	1	4	—	3	3	—	—
w wolnych zawodach	47	47	—	—	7	37	3	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—
w tym: posiadający jakie- kolwiek przygotow. fach.	47	47	—	—	7	37	3	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—
w inn. gałęziach pracy	124	105	11	3	16	9	55	18	37	11	1	9	1	19	13	6	—
w tym: posiadający jakie- kolwiek przygotow. fach.	65	60	10	3	12	4	25	10	15	6	—	6	—	5	3	2	—

*) tzn. właściciele nieruchomości, przedsiębiorcy itp.

232
172
47
65

516

Tabl. 3. TYP PLACÓWKI PRACY ZAMIERZONEJ LUB URUCHOMIONEJ I WYSOKOŚĆ UDZIELONEJ POŻYCZKI.

Grupy wysokości pożyczek Losy placówek	Ogółem	R z e m i o s ł o					H a n d e l				Wolne za-wody	Inne rodzaje pracy
		Ra-zem	Odzie-żowe	Spo-żywcze	Budo-wlane	Inne	Ra-zom	W skle-pach	Na stra-gach	Po-śred-nictwo handl.		
Liczba pożyczkobiorców ogółem	1017	295	121	24	30	120	446	197	201	148	46	130
Pożyczkobiorcy, którzy otrzymali pożyczki do 199 zł.	140	41	18	3	7	13	82	6	31	45	4	13
w tym: ci którzy uruchomili i prowadzą plac. pracy	41	17	12	1	—	4	19	2	12	5	1	4
ci, którzy uruchomili i zlikwid. placówki pracy	57	10	4	2	3	1	44	1	14	29	1	2
ci, którzy nie uruchomili	42	14	2	—	4	8	19	3	5	11	2	7
pożyczki od 200 — 399	503	148	64	12	15	57	349	81	117	81	25	51
w tym: ci, którzy uruchomili i prowadzą plac. pracy	234	76	44	6	4	22	117	37	55	25	17	24
ci, którzy uruchomili i zlikwid. plac. pracy	135	39	12	6	2	19	82	15	31	36	1	13
ci, którzy nie uruchomili	134	33	8	—	9	16	80	29	31	20	7	14
pożyczki ponad 400 zł.	374	106	39	9	8	50	185	10	53	22	17	66
w tym: ci, którzy uruchomili i prowadzą plac. pracy	253	79	30	5	7	37	122	83	29	10	14	38
ci, którzy uruchomili i zlikwid. plac. pracy	57	11	—	3	1	7	35	14	13	8	1	10
ci, którzy nie uruchomili	64	16	9	1	—	6	28	13	11	4	2	18

Tabl. 4. TYP PLACÓWEK PRACY I ICH LOSY W ZALEŻNOŚCI OD PRZYGOTOWANIA FACHOWEGO I ZAWODU PRZEDWOJENNEGO POŻYCZKOBIORCÓW.

RODZAJE PRACY	Ogółem		Rzemieślnicy		Kucpy		Wolne zawody i inni samodz.		Pracownicy umysłowi		Pracownicy fizyczni		Bierni zawod. prac.um. i fizyczni		Bierni zawod. samodzielni	
	z przygot. fachowym	bez przyg. fachow.	z przygot. fachowym	bez przyg. fachow.	z przygot. fachowym	bez przyg. fachow.	z przygot. fachowym	bez przyg. fachow.	z przygot. fachowym	bez przyg. fachow.	z przygot. fachowym	bez przyg. fachow.	z przygot. fachowym	bez przyg. fachow.	z przygot. fachowym	bez przyg. fachow.
Liczba pożyczkobiorców ogółem	514	503	107	8	85	4	110	51	121	271	46	60	24	57	21	52
Rzemiosło	230	64	93	—	11	2	32	7	40	39	28	4	13	7	13	5
w tym: odzieżowe	97	24	55	—	4	1	9	5	7	10	10	1	5	3	7	4
a	79	7	47	—	4	—	7	3	4	2	8	1	4	1	5	—
b	12	4	6	—	—	—	1	2	2	1	2	—	1	1	—	—
c	6	13	2	—	—	1	1	—	1	7	—	—	—	1	2	4
spożywcze	17	7	4	—	1	—	2	—	5	6	2	—	2	1	1	—
a	11	1	4	—	1	—	2	—	3	1	2	—	—	—	—	—
b	6	5	—	—	—	—	—	—	2	5	—	—	2	—	1	—
c	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
budowlane	20	10	4	—	—	1	6	1	7	7	2	1	—	—	1	—
a	9	2	2	—	—	—	3	—	2	2	1	—	—	—	1	—
b	2	4	—	—	—	—	1	2	2	—	1	—	—	—	—	—
c	9	4	2	—	—	1	3	3	3	1	—	—	—	—	—	—
inne	96	23	30	—	6	—	15	1	21	16	14	2	6	3	4	1
a	55	7	19	—	4	—	11	—	9	5	6	1	3	1	3	—
b	18	9	2	—	—	—	2	—	9	5	3	1	1	2	1	1
c	23	7	9	—	2	—	2	1	3	6	5	—	2	—	—	—
Handel	170	379	4	7	71	2	17	37	53	200	10	49	10	46	5	37
w tym: w sklepach	67	88	—	1	43	—	6	16	11	46	2	3	4	12	1	10
a	49	41	—	—	32	—	4	9	7	23	2	2	3	4	1	3
b	12	16	—	—	8	—	1	2	3	8	—	—	—	2	—	4
c	6	31	—	1	3	—	1	5	1	15	—	1	1	6	—	3
na stragan.	62	140	3	5	26	1	6	14	16	59	5	29	3	20	3	12
a	37	60	2	3	15	—	3	4	10	25	4	10	2	12	1	6
b	14	44	1	1	7	—	1	6	3	18	—	14	1	2	1	3
c	11	36	—	1	4	1	2	4	3	16	1	5	—	6	1	3
pośr. handl.	41	151	1	1	2	1	5	7	26	95	3	17	3	14	1	15
a	23	50	1	1	2	—	1	2	17	26	1	5	—	7	1	8
b	9	66	—	—	—	1	2	3	4	44	1	9	2	5	—	4
c	9	35	—	—	—	—	2	2	5	25	1	3	1	2	—	3
Wolne zawody	46	—	—	—	—	—	43	—	3	—	—	—	—	—	—	—
a	32	—	—	—	—	—	31	—	1	—	—	—	—	—	—	—
b	3	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—
c	11	—	—	—	—	—	10	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Inne rodzaje pracy	68	60	10	1	3	—	18	7	25	32	8	7	1	4	3	10
a	38	27	6	—	3	—	9	2	12	15	5	5	—	1	3	5
b	12	13	1	1	—	—	5	3	4	4	1	1	1	1	—	3
c	18	20	3	—	—	—	4	2	9	13	2	1	—	2	—	2

a) placówki, istniejące 31.3.41. b) placówki zlikwidowane. c) placówki nieuruchomione.

Tabl. 5. CZYNNNE PLACÓWKI PRACY WEDŁUG OKRĘGÓW
POL. K. O. I TYPU PLACÓWEK.

OKRĘGI	Ogółem	Rzemio- sło	Handel	Wolne zawody	Inne
Ogółem	528	172	258	32	66
Placówki na terenie					
Okręgu I	61	27	23	3	8
II	49	13	23	6	7
III	38	13	19	1	5
IV	51	10	36	—	5
IVa	11	6	4	—	1
V	17	7	8	—	2
VI	30	9	19	1	1
VII	74	22	45	3	4
VIII	72	26	24	7	15
IX	75	21	39	8	7
X	43	17	15	2	9
XI	6	1	3	—	2
poza Warszawą	1	—	—	1	—

Tabl. 6. PLACÓWKI ISTNIEJĄCE WEDŁUG RODZAJÓW PRACY I ODSETKA POŻYCZKI S. K. S. DO KAPITAŁU URUCHOMIONEGO.

	Ogółem	Stosunek pożyczki do kapitału niewiad.	Stosunek pożyczki do kapitału wynosił:						
			Razem	do 9%	10—24%	25—49%	50—74%	75—99%	100% i więcej
Ogółem	528	34	494	27	67	93	86	29	192
Rodzaje pracy									
Rzemiosło	172	11	161	5	7	16	27	14	92
metalowe	24	4	20	2	—	4	6	1	7
chemiczne	2	1	1	—	—	—	1	—	—
włókiennicze	10	2	8	—	—	1	—	—	7
papiernicze	2	—	2	1	—	—	—	—	1
skórzane	2	—	2	—	—	—	—	—	2
drzewne	9	1	8	—	1	1	2	—	4
spożywcze	12	—	12	1	1	1	4	1	4
odzieżowe	86	2	84	1	2	6	11	11	53
budowlane	11	1	10	—	1	2	—	—	7
poligraficzne	8	—	8	—	1	—	2	1	4
inne	6	—	6	—	1	1	1	—	3
Handel	258	9	249	20	43	59	47	9	71
w sklepach	122	2	120	20	30	26	13	2	29
na straganach	96	5	91	—	11	25	30	6	19
inne	40	2	38	—	2	8	4	1	23
Komunikacja	13	—	13	—	—	4	4	1	4
Usługi	16	1	15	—	5	2	1	—	7
Zakłady widowiskowe	1	—	1	—	—	—	1	—	—
Zakłady gastronom.	18	3	15	2	7	3	—	2	1
Szkolnictwo	3	—	3	—	1	1	—	—	1
Wolne zawody	32	4	28	—	4	8	2	2	12
Inne rodzaje pracy	15	6	9	—	—	—	4	1	4
Dochód wynosił:									
do 149 zł.	169	11	158	—	11	31	22	14	80
150 „ 299 „	160	6	154	7	22	25	36	6	58
300 „ 499 „	81	2	79	8	15	19	16	2	19
500 i więcej	60	1	59	10	15	13	5	1	15
nie wiadomo ile	58	14	44	2	4	5	7	6	20

Tabl. 7. PLACÓWKI ZLIKWIDOWANE WEDŁUG ZAWODU PRZEDWOJENNEGO POŻYCZKOBIORCÓW I DZIAŁÓW PRACY.

RODZAJE PRACY	Ogółem	Czynni zawodowo												Bierni zawod. na utr.			
		Razem	Rzemie- ślnicy	Kupcy	Inni samo- dzielni	Wolne zawody	Pracown. umysł.			Pracownicy fizyczni				Razem	Samo- dzielni.	Pracow. umysł.	Pracow. fizyczn.
							Razem	Pańs- twowi	Pry- watni	Razem	Wy- kwalif.	Niewy- kwalif.	Niżsi tan. p.				
Ogółem	249	210	12	16	14	17	118	53	65	33	12	17	4	39	18	16	5
RZEMIOSŁO	60	50	8	1	3	3	28	9	19	7	4	3	—	10	3	6	1
Metalowe	6	6	1	—	1	—	2	1	1	2	—	2	—	—	—	—	—
w tym: ślusarstwo	3	3	1	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—
elektrotechn.	3	3	—	—	1	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Chemiczne	4	4	—	—	—	—	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Włókiennicze	8	5	—	—	—	—	3	1	2	2	2	—	—	3	1	2	—
Drzewne	2	2	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
w tym: stolarstwo	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Spożywcze	11	8	—	1	—	—	7	3	4	—	—	—	—	3	1	2	—
w tym: przetw. z jarz.	6	4	—	—	—	—	4	1	3	—	—	—	—	2	1	1	—
cukiernictwo	2	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—
wyrób serów	2	2	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Odzieżowe	16	14	6	—	1	2	3	1	2	2	2	—	—	2	—	1	1
w tym: krawiectwo	10	8	3	—	1	1	2	1	1	1	1	—	—	2	—	1	1
szewctwo	5	5	3	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Budowlane	6	6	—	—	—	1	4	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—
w tym: murar. i cies.	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
szklarstwo	4	4	—	—	—	1	2	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—
mal. pokojowe	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Poligraficzne	3	3	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Inne	4	2	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	2	1	1	—
HANDEL	161	137	2	15	7	8	81	41	40	24	8	12	4	24	12	8	4
w sklepach:	30	22	—	3	2	1	16	8	8	—	—	—	—	8	5	3	—
spożywczych	17	12	—	3	2	—	7	3	4	—	—	—	—	5	4	1	—
tytoniowych	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
z opałem	5	5	—	—	—	1	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—

Tabl. 7. PLACÓWKI ZLIKWIDOWANE WEDŁUG ZAWODU PRZEDWOJENNEGO POŻYCZKOBIORCÓW I DZIAŁÓW PRACY (dok.).

RODZAJE PRACY	Ogółem	C Z Y N N I Z A W O D O W O												Bierni zawod. na utr.			
		Razem:	Rzemie- ślnicy	Kupcy	Lini samo- dzielni	Wolne zawody	Pracown. umysł.			Pracownicy fizyczni				Razem	Samo- dzielni	Pracow. umysł.	Pracow. fizyczn.
							Razem	Pańs- twni	Pry- watni	Razem	Wy- kwalif.	Niewy- kwalif.	Niżsi fun. p.				
w straganach:	57	51	2	7	2	5	21	11	10	14	6	5	3	6	3	1	2
spożywczych	22	20	1	4	1	—	8	4	4	6	3	2	1	2	—	—	2
włókiennicz.	9	9	—	—	—	1	6	3	3	2	1	1	—	—	—	—	—
szewckich	2	2	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
tytoniowych	6	6	—	1	—	1	1	—	1	3	—	1	2	—	—	—	—
Pośrednictwo handlowe	74	64	—	5	3	2	44	22	22	10	2	7	1	10	4	4	2
w tym: między wsią	39	33	—	1	1	1	22	12	10	8	2	5	1	6	2	3	1
a miastem	19	18	—	2	1	1	13	8	5	1	—	1	—	1	—	1	—
handel domok.	12	10	—	1	1	—	8	1	7	—	—	—	—	2	1	—	1
handel uliczn.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
KOMUNIKACJA	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
PRZEDSIĘB. USŁUG	4	4	1	—	1	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
w tym: pralnie	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
fryzjer i man.	2	2	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
biura podań	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ZAKŁ. WIDOWISKOWE	2	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ZAKŁ. GASTRONOM.	12	9	1	—	1	2	4	—	4	1	—	1	—	3	2	1	—
w tym: herb. i jadłod.	10	7	1	—	1	1	3	—	3	1	—	1	—	3	2	1	—
restaur i kaw.	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
WOLNE ZAWODY	3	3	—	—	—	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
w tym: lekarze i dent.	2	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
malarze i rzeź.	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
INNE RODZAJE PRACY	6	5	—	—	1	1	2	1	1	1	—	1	—	1	1	—	—

Tabl. 8. PLACÓWKI ZLIKwidOWANE WEDŁUG DZIAŁÓW PRACY
I ODSETKA POŻYCZEK W STOSUNKU DO KAPITAŁU
URUCHOMIONEGO.

	Ogółem	Stosunek po- życzki do kapi- tału niewiad.	Stosunek pożyczki do kapitału wynosił:						100% i wię- cej
			Ra- zem	do 9%	10— 24%	25— 49%	50— 74%	75— 99%	
O g o ł ę m	249	9	240	2	17	28	24	5	161
Rodzaje pracy									
Rzemiosło	60	—	60	—	5	4	5	1	45
metalowe	6	—	6	—	1	—	—	—	5
chemiczne	4	—	4	—	—	2	—	—	2
włókiennicze	8	—	8	—	—	—	1	—	7
drzewne	2	—	2	—	—	—	1	—	1
spożywcze	11	—	11	—	2	1	1	—	7
odzieżowe	16	—	16	—	1	1	1	—	13
budowlane	6	—	6	—	1	—	—	—	5
poligraficzne	3	—	3	—	—	—	1	—	2
inne	4	—	4	—	—	—	—	1	3
Handel	161	7	151	2	12	21	16	2	101
w sklepach	30	2	28	2	3	8	1	—	14
na straganach	58	1	57	—	5	8	9	1	34
inne	73	4	69	—	4	5	6	1	53
Komunikacja	1	—	1	—	—	—	—	1	—
Usługi	4	1	3	—	—	1	1	—	1
Zakłady widowiskowe	2	1	1	—	—	—	—	—	1
Zakłady gastronom.	12	—	12	—	—	2	—	1	9
Wolne zawody	3	—	3	—	—	—	—	—	3
Inne rodzaje pracy	6	—	6	—	—	—	2	—	4
Dochód wynosił:									
do 149 zł.	71	—	71	—	2	7	11	2	49
150 „ 299 „	54	—	54	—	7	10	8	—	29
300 „ 499 „	15	—	15	1	2	5	—	—	7
500 i więcej	8	—	8	1	3	2	—	—	2
nie wiadomo ile	101	9	92	—	3	4	5	3	77

Tabl. 9. PRZYCZYNY LIKWIDACJI PLACÓWEK PRACY WEDŁUG RODZAJÓW PRACY.

RODZAJE PRACY	Nieczynne chwilowo							Zlikwidowane ostatecznie							
	Razem	Trudn. lokal.	Zarobek sezon	Choroba	Brak su- rowca lub przydziału	Szczupłe środki	Inne	Razem	Strata środków	Niedo- chodów	Zarząd- władz	Praca zarobk.	Brak su- rowca lub przydziału	Choroba	Inne
Ogółem	65	8	21	9	4	3	20	184	51	53	27	19	6	17	28
Rzemiosło	25	1	12	3	2	1	5	35	3	13	5	6	2	2	11
w tym:															
odzieżowe	6	—	2	2	—	—	2	10	1	3	—	—	—	1	5
Handel	26	3	7	4	2	1	10	135	48	36	21	12	4	13	15
w tym:															
sklepów	7	1	—	2	2	—	3	16	1	5	4	—	2	2	3
stragany	13	2	6	—	—	—	5	44	8	21	7	6	2	5	6
Wolne zawody	3	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Inne rodzaje	11	2	2	2	—	1	4	14	—	4	1	1	—	2	2

Tabl. 10. PRZYCZYNY NIEURUCHOMIENIA PLACÓWKI PRACY.

	Przyczyny nieuruchomienia									
	Ogółem	Niedostateczność środków pieniężnych	Opóźnienie w udzieleniu pożyczki	Nieuzyskanie zezwolenia władz	Zarządzenie władz	Trudności lokalowe	Staća praca zarobkowa	Strata środków	Brak dostatecznych starań	Inne i niewiadome
Ogółem	240	90	6	17	5	8	14	8	25	67
Placówki, których właściciele mieli jakiegokol. przygotowanie fachowe razem	93	26	3	7	4	6	7	5	11	24
Pożyczka wynosiła										
do 99 zł	6	1	1	—	—	1	—	—	2	1
100 „ 249 „	30	15	1	—	—	1	3	—	2	8
250 „ 499 „	45	9	—	3	4	2	3	5	6	13
500 i więcej	12	1	1	4	—	2	1	—	1	2
Rodzaj placówki zamierz.										
Rzemiosło	38	14	2	3	—	3	4	—	5	7
w tym: odzieżowe	6	4	—	—	—	—	—	—	1	1
budowlane	9	6	—	—	—	—	—	—	2	1
Handel	26	6	—	3	3	1	—	3	2	8
w tym: sklepy	14	2	—	2	2	1	—	2	1	4
stragany	11	4	—	1	1	—	—	1	1	3
Wolne zawody	11	—	1	1	1	1	1	—	1	5
Inne rodzaje pracy	18	6	—	—	—	1	2	2	3	4
Placówki, których właściciele nie mieli żadnego przygot. fachowego razem	147	64	3	10	1	2	7	3	14	43
Pożyczka wynosiła										
do 99 zł	6	2	—	1	—	—	1	—	—	2
100 „ 249 „	37	18	—	1	1	—	3	3	2	9
250 „ 499 „	91	41	3	7	—	2	2	—	11	25
500 i więcej	13	3	—	1	—	—	1	—	1	7
Rodzaj placówki zamierz.										
Rzemiosło	25	14	—	—	—	—	—	1	2	8
w tym: odzieżowe	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
budowlane	13	7	—	—	—	—	—	—	2	4
Handel	101	43	3	9	1	2	6	2	11	24
w tym: sklepy	55	17	2	7	1	1	3	1	7	16
stragany	36	19	1	2	—	1	1	—	4	8
Wolne zawody	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Inne rodzaje pracy	21	7	—	1	—	—	1	—	1	11

**BADANIE PLACÓWEK PRACY,
KTÓRE KORZYSTAŁY Z POMOCY KREDYTOWEJ
SEKCJI DO SPRAW PRACY SKSS**

K W E S T I O N A R I U S Z

1. Nazwisko i imię pożyczkobiorcy
2. Adres pożyczkobiorcy
- „ placówki pracy
3. Wiek
4. Stan cywilny
5. Osoby zamieszkujące razem z pożyczkobiorcą:

Imię i nazwisko	Lat	Pokre- wienieństwo	Stan cywilny	Zawód	Czy pracuje i ile zara- bia mie- sięcznie	Jeśli nie pracuje, jakie ma środki utrzym.
a)						
b)						
c)						
d)						
e)						
f)						

6. Wykształcenie (ogólne, zawodowe)
7. Główne źródło utrzymania w okresie przedwojennym
8. Miejsce zamieszkania przed wojną
9. Wysokość pożyczki uzyskanej z Sekcji do Spraw Pracy zł.
10. Przeznaczenie pożyczki określone na podstawie podania pożyczkobiorcy
11. Stan spłacalności pożyczki: a) należność na dz.
wynosi zł., b) pożyczkobiorca z prolongat nie ko-
rzyszał — korzystał (ile razy i na jak długo), c) inne uwa-
gi
12. Czy i jakie przygotowanie fachowe posiadał pożyczkobior-
ca do uruchomienia placówki pracy wymienionej w pkt. 10?

13. Czy placówka pracy wymieniona w pkt. 10 była czynna w chwili otrzymania pożyczki?

Jeśli nie była wtedy czynna, czy pożyczkobiorca uruchomił ją później, choćby na okres przejściowy?

..... Czy uruchomił inną placówkę samodzielnej pracy zarobkowej? Tak — nie.

Podać jaką

Jeśli nie uruchomił żadnej placówki pracy, podać, jakie były tego przyczyny (np. szczupłość posiadanych środków, nieuzyskanie zezwolenia, brak dostatecznych starań itp. — omówić na podstawie wypowiedzi pożyczkobiorcy)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Czy placówka pracy uruchomiona przez pożyczkobiorcę przed lub po otrzymaniu pożyczki jest obecnie? tak — nie

Jeśli placówka ta jest nieczynna, podać przyczyny (np. brak surowca, trudności zbytu, brak kapitału obrotowego, brak klienteli lub inne m. in. wymienione w pkt. 13), przedstawić pokrótce przebieg starań pożyczkobiorcy o utrzymanie placówki oraz określić, jakie są możliwości ponownego jej uruchomienia

.....
.....
.....
.....
.....
.....

15. Jeśli placówka pracy uruchomiona przez pożyczkobiorcę przed lub po otrzymaniu pożyczki jest obecnie czynna, podać:

a) bliższe określenie jej charakteru i wielkości oraz adres:

.....

b) czy prowadzona jest przez pożyczkobiorcę wyłącznie na własny rachunek, czy też w spółce z innymi osobami? Jeśli prowadzona jest w spółce — podać liczbę spółników oraz scharakteryzować wkład wniesiony przez nich do danej placówki (w pieniądzu, urządzeniu, wiadomościach fachowych, stosunkach)

.....

c) Czy i jaki był własny fundusz zakładowy pożyczkobiorcy? zł. jego spółników zł.
Czy i z jakich kredytów korzystał pożyczkobiorca poza Sekcją do Spraw Pracy S. K. S. S.

.....

d) Jakie były koszty uruchomienia placówki?

e) Jaki jest w przybliżeniu obrót miesięczny (utargi, roboty na zamówienie) - zł.

f) Jaki był w przybliżeniu miesięczny dochód netto (kwota pozostająca do dyspozycji pożyczkobiorcy po pokryciu kosztów prowadzenia placówki)? zł.

g) Czy poza pożyczkobiorcą pracują w danej placówce także inne osoby (członkowie rodziny ewent. pracownicy płatni — wskazać ich liczbę i wysokość wynagrodzenia)

.....

h) Jakie są główne źródła zakupu surowców i towarów?

.....

i) Czy pożyczkobiorca korzysta z pomocy lub opieki instytucji lub organizacji branżowych? podać jakich (Związek Detal. Kup. Chrześc., Związek Handlując. Chrześcijan „W jedności siła”, Związek Rzemieślników Chrześcijan etc.)

.....

.....

.....

.....

k) Jakie wrażenie robi pożyczkobiorca pod względem umiejętności prowadzenia placówki? Czy pragnie pracować w niej na stałe?

l) Jakie są główne trudności w prowadzeniu placówki?

m) Czy placówka potrzebuje dalszej pomocy kredytowej i w jakiej wysokości oraz czy zasługuje na jej udzielenie?

n) Inne uwagi i wnioski

16. Jeśli pożyczkobiorca nie uruchomił żadnej placówki samodzielnej pracy zarobkowej — podać:

a) na co została zużyta pożyczka z Sekcji do Spraw Pracy S. K. S. S. (np. na przeżycie, na koszty związane ze staraniem o uruchomienie placówki pracy, stracona wskutek kradzieży etc.)

b) Jakie jest obecnie źródło utrzymania pożyczkobiorcy?

c) Czy korzysta z pomocy obiadowej S. K. S. S.

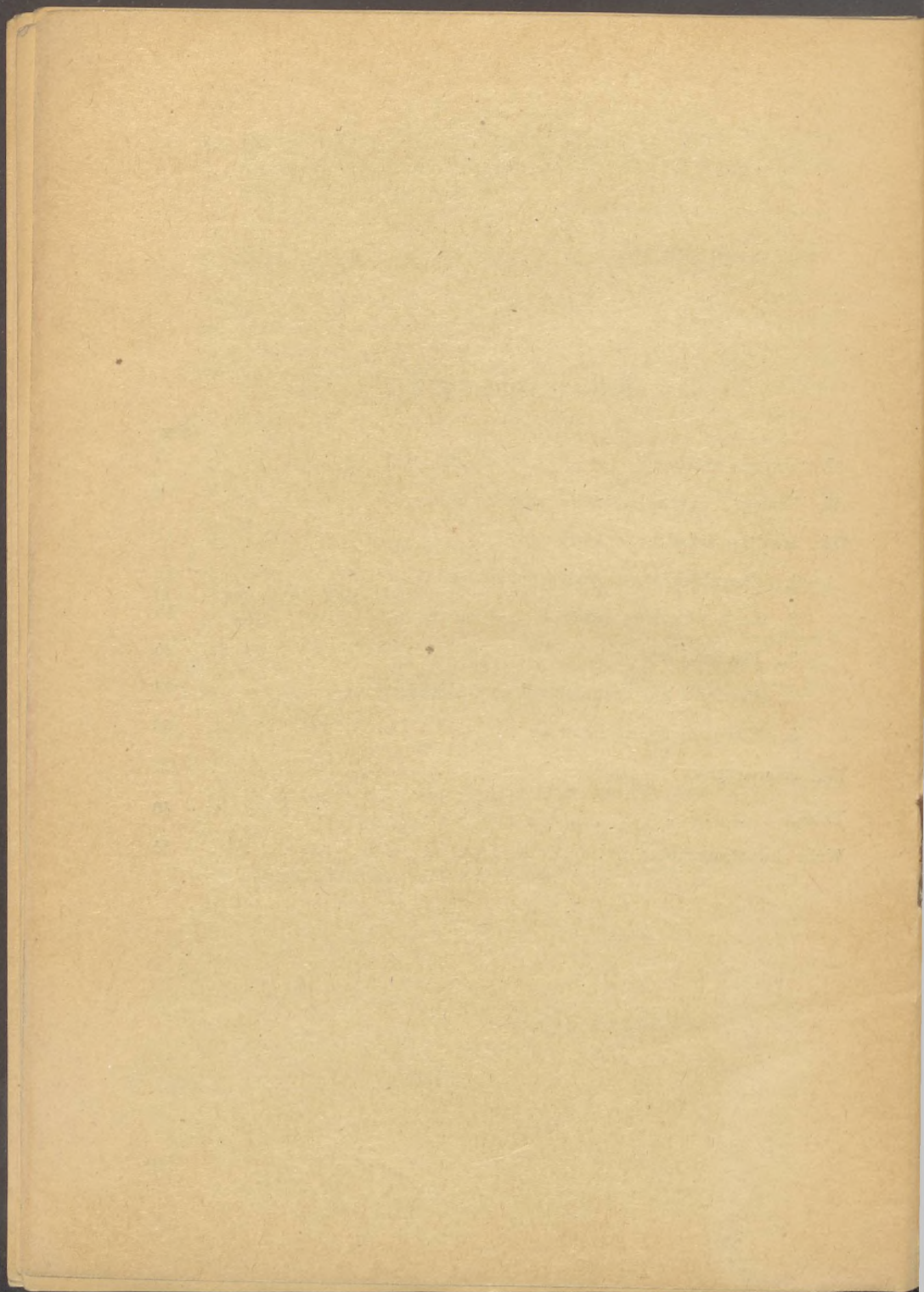
Podpis lustratora

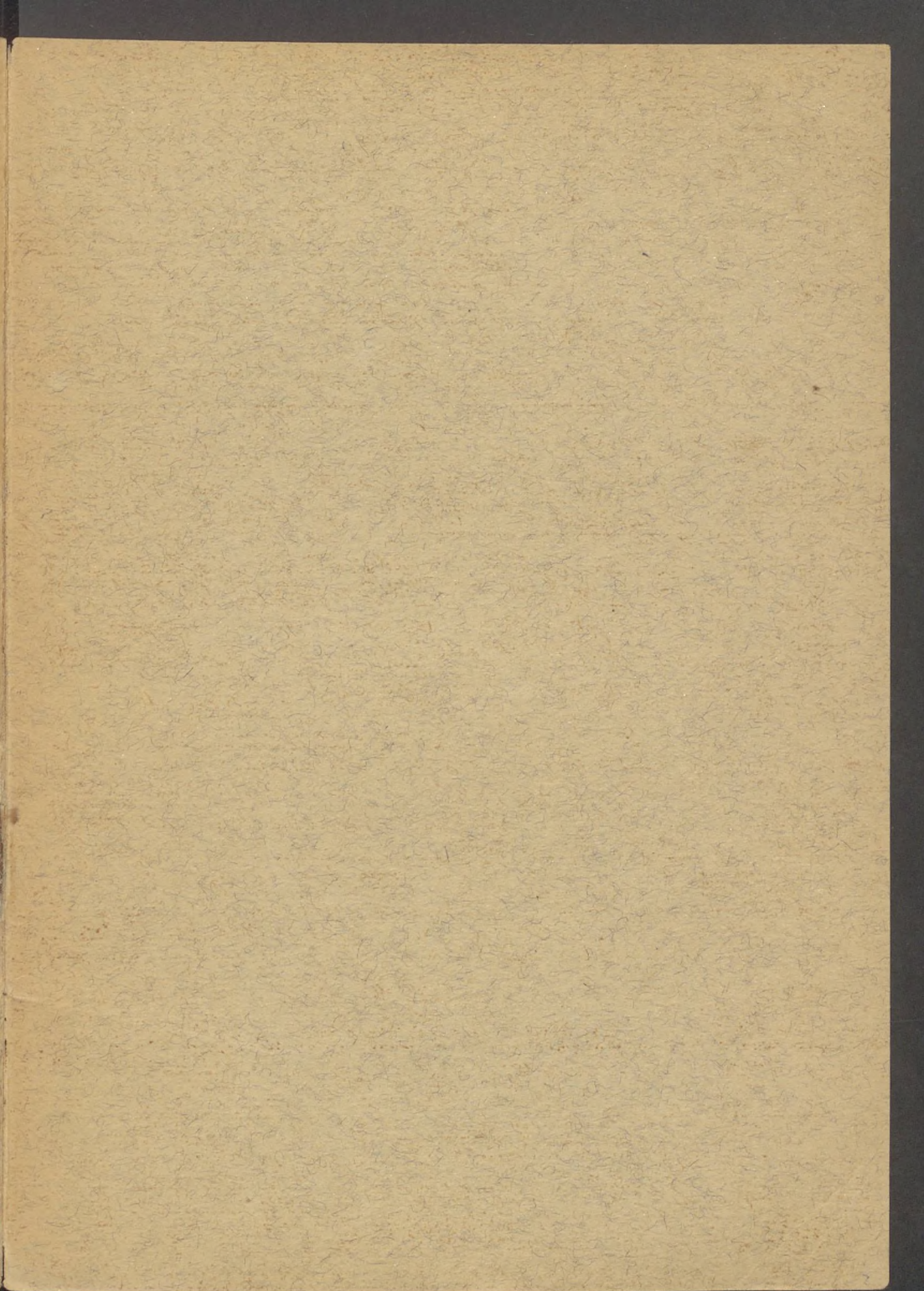
Data 194..... r.

SPIS RZECZY.

	Str.
I. Uwagi wstępne	3
II. Zasięg i charakterystyka ankiety	8
III. Analiza wyników ankiety	11
1. Charakterystyka pożyczkobiorców	11
2. Losy placówek pracy	18
3. Placówki czynne	25
4. Placówki nieczynne chwilowo i zlikwidowane	33
5. Placówki nieuruchomione	36
IV. Zakończenie	37
Tablice	40
Wzór kwestionariusza	51

435 KPiP

1 1 0 0 4 3 5

1100435

4